

Hibrid etno hotel

Mužinić, Stipe

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

University of Split, Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy / Sveučilište u Splitu, Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:123:295147>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-01**

Repository / Repozitorij:

[FCEAG Repository - Repository of the Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Splitu

Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije

DIPLOMSKI RAD

Student: **Stipe Mužinić**

Tema rada: Hibrid etno Hotel

Mentor: **prof. art. Ante Kuzmanić, dipl. ing. arh.**

Tema odabranog područja: Poljica - prostorne i arhitektonske osobitosti

Komentorica: **doc. dr. sc. Snježana Perojević, dipl. ing. arh.**

Koliko blago kulturne baštine, koliko povijesti je ispričano u zidinama koje stoljetno svjedoče o nekim davnim vremenima. Najmanje što smo dužni jest prepoznati je, pokušati sačuvati i koliko je moguće, prilagoditi našem suvremenom dobu, staviti je u neki novi kontekst na način na koji mu pripada.

SADRŽAJ:

1. ANALIZA	3-24
2. GRAFIČKI DIO	25-50
3. DODACI	51

SADRŽAJ ANALIZE

1. UVOD	4
2. GEOGRAFSKE ZNAČAJKE	4
3. POVIJESNI KONTEKST	4
3.1. Poljica prije osnutka republike	5
3.2. Legenda i početak Poljičke Republike	5
3.3. Ratovanja na poljičkim prostorima	5
4. USTROJ POLJIČKE REPUBLIKE, DRUŠTVO I TRADICIJA POLJICA	6
4.1. Poljički društveni ustroj	6
4.2. Organi vlasti Poljičke Republike	7
4.3. Poljičke tradicije	7
5. ANALIZA PROSTORNE ORGANIZACIJE NASELJA	8
5.1. Zeljovići, Jesenice	9
5.2. Gojsalići, Kostanje	11
5.3. Ume (Hume*), Tugare	12
5.4. Skočibe, Gata	13
5.5. Mihaljević, Ostrvica	15
5.6. Mužinići, Srinjine	16
5.7. ZAKLJUČAK URBANISTIČKE ANALIZE POLJICA	18
6. ARHITEKTURA POLJICA	18
6.1. Tipovi građevina u naseljima ruralne Dalmacije	18
6.2. Građevni materijali	20
6.3. Graditeljski elementi tradicijske kuće	21
6.3.1. Krovšte	21
6.3.2. Zid; kantuni; konzole	21
6.3.3. Balature	21
6.3.4. Vrata; prozori	22
6.4. Očuvanje baštine kroz renovaciju i adaptaciju	22
7. ZAKLJUČAK	23
8. POPIS LITERATURE	24

1. UVOD

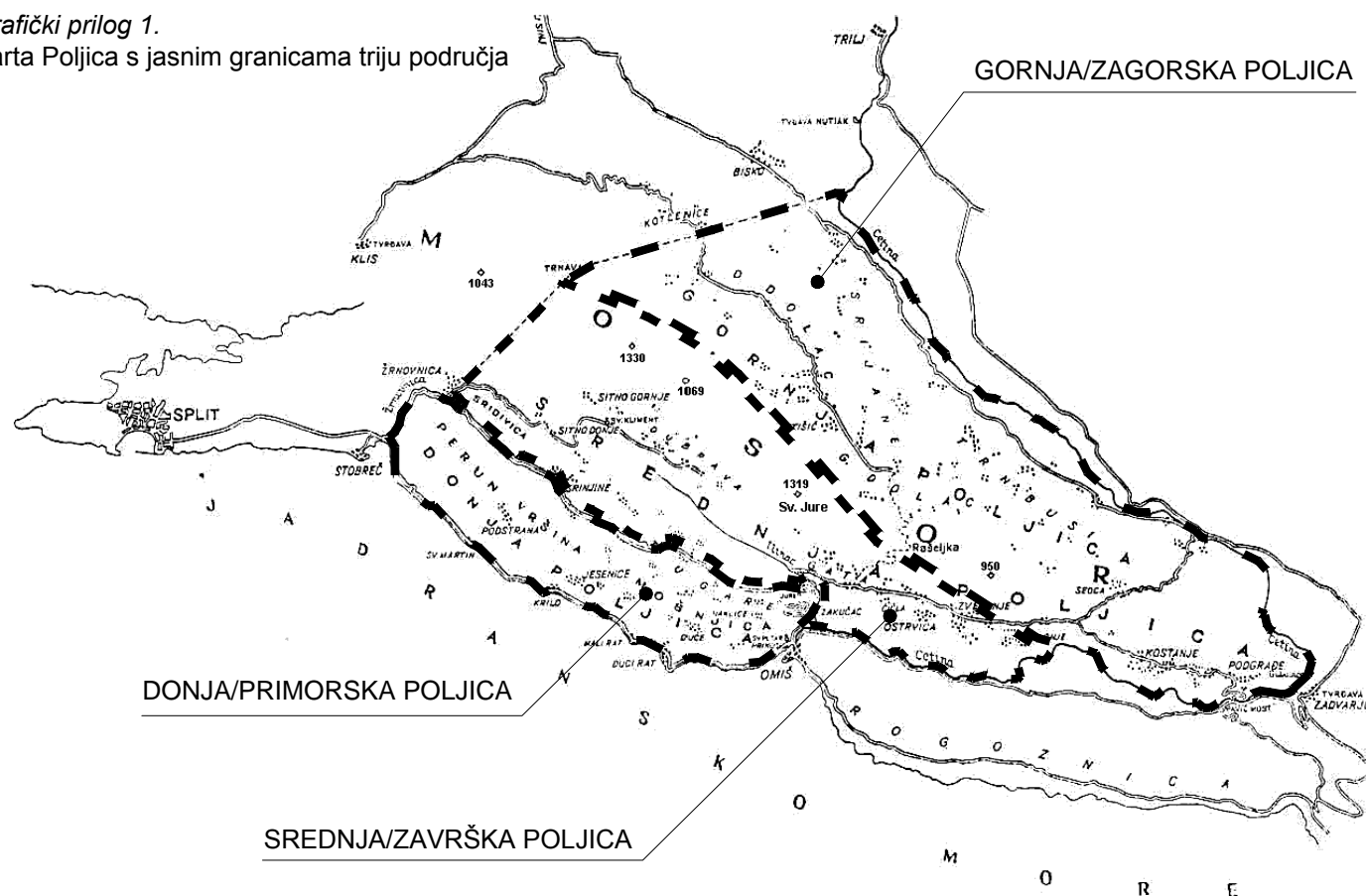
Poljica su regija smještena u središnjoj Dalmaciji, područje koje se proteže po obroncima planine Mosor i pokriva znatno područje Omiške zagore. Ona se odlikuju po plodnosti zemlje zbog koje je to područje povijesno dugo nastanjeno te kontinuirano njeguje svoju tradiciju i baštinu; o poljičkoj povijesti svjedoče i brojni pisani dokumenti.

Predmet istraživanja ovog rada jest analiza prostorne organizacije i arhitektonskih elemenata tradicijske arhitekture na primjeru nekoliko odabranih naselja Poljica. Specifičnost formacije i razvoja Poljica vezani su za geografski kontekst i povijesno-društvene značajke. Proučavajući navedene elemente i istražujući dostupnu građu teži se unificiranju i sažimanju navedenog u specifičan tipološki oblik koji karakterizira naselje i krije posebnosti poljičkog života.

2. GEOGRAFSKE ZNAČAJKE

Prirodne granice Poljica su određene morskom obalom te rijekama Cetinom i Žrnovnicom; protežu se od ušća Cetine kod Omiša do ušća Žrnovnice kod Stobreča. Gornja granica kod mjesta Trilja s dvijema rijekama tvori oblik nepravilnog trokuta. Poljica se prostiru na površini od 250 km² stjenovitog, pretežno krškog i golog Mosora.

Grafički prilog 1.
Karta Poljica s jasnim granicama triju područja

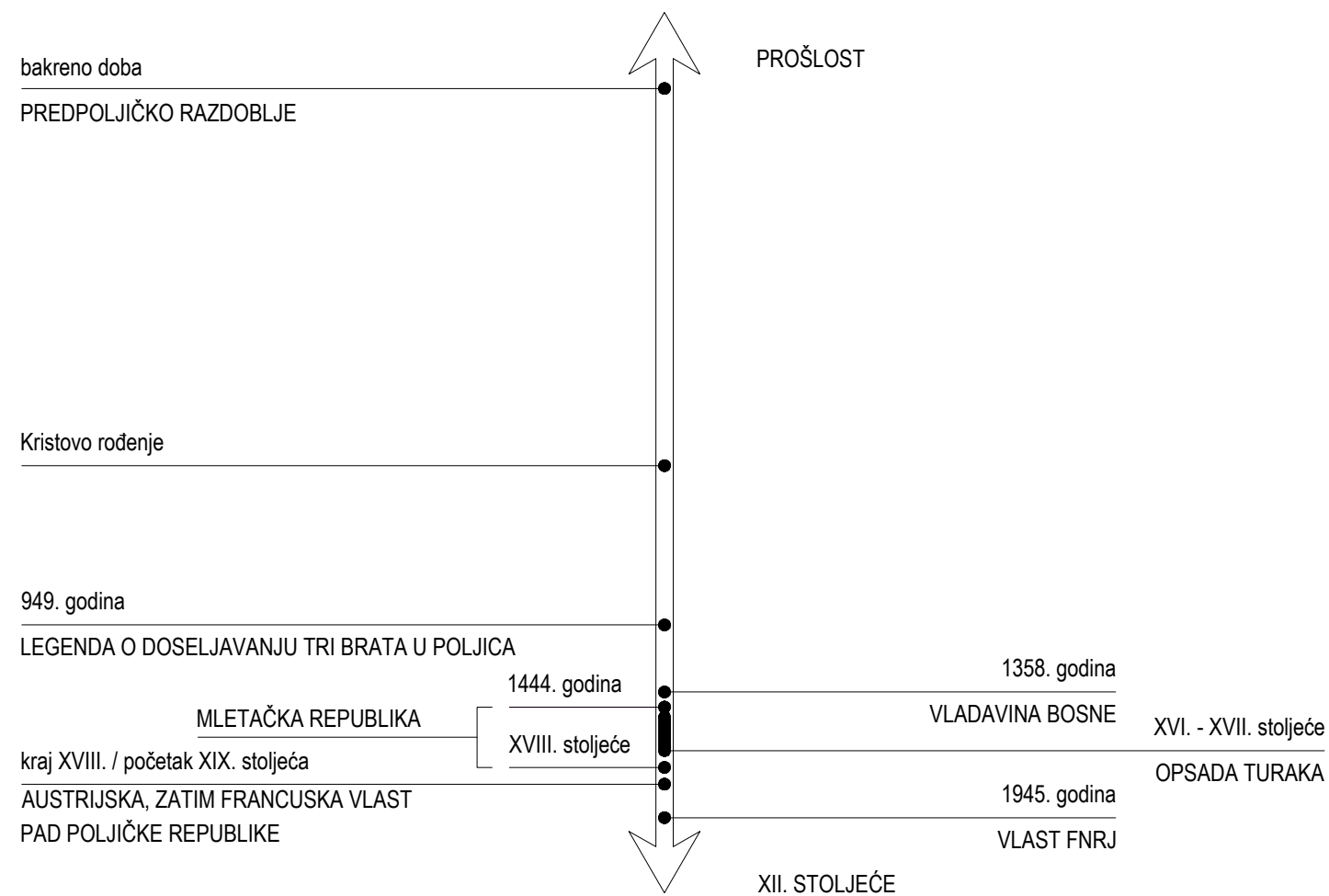

Na samom području Poljica razlikujemo Gornja (Zagorska), Srednja (Završka) i Donja (Primorska) Poljica. Gornjim Poljicima, smještenima dublje u Dalmatinskoj zagori, vegetacijski dominira nisko raslinje - makija. Srednja Poljica prepoznajemo po višestoljetnoj sječi šuma graba i hrasta koja je uvjetovala stvaranju skromnih obradivih površina - poljica*, **krških polja** u dolinama oko kojih se formiraju zaseoci. Južna Poljica smještena su uz obalu te ondje uspijevaju iste sorte kao i u ostatku mediteranske Hrvatske - maslina, vinova loza i osobito trešnje.

Osnovni motiv nastanjanja nekog područja kroz povijest je uglavnom **plodnost zemlje**. Stanovništvo je živjelo od njene obrade i stočarstva pa je zemlja za uzgoj poljoprivrednih kultura i ispašu bila osnova njihova života. Zaseoci Poljica formirani su uglavnom na južnim padinama brda; ondje je zemlja strma i nedovoljno pogodna za uzgoj biljnih kultura, ali zbog osunčanja stvara ugodan život. Pozicija nastanjenih cjelina je strateški dobro određena - naselja su izolirana od glavnih puteva čime je smanjena izloženost naselja napadima. Ova uglavnom spontano stvarana naselja rezultat su tih dvaju bitnih čimbenika.

3. POVIJESNI KONTEKST

Grafički prilog 2.
Linearni prikaz razvoja povijesti na poljičkim prostorima

*prema lokalnom nazivu za obradiva polja nastalo je i toponim lokaliteta - Poljica

3.1. POLJICA PRIJE OSNUTKA REPUBLIKE

O naseljenosti u ranom povijesnom periodu prostora Poljica svjedoče nalazi iz bakrenog doba. Znamenit je i svjedok vremenu, pećina iznad zaseoka Zeljovići u Jesenicama, koja se vjeruje da datira čak iz kamenog doba.

Na poljičko područje prva ostavljaju trag **ilirski plemena** u naseljima Oneum (Omiš), Nerate (Jesenice), Pituntium (Podstrana) i Gedate (Gata) - ove pozicije otkrivaju da su se naseljavali na položajima u blizini plodnijih polja koja su koristili za ispašu*. Dokaz ilirskom postojanju na ovim predjelima nalaze se u fragmentiranim ostacima gomila i gradina.

Prisutnost **Rimljana** u antici i njihove ostatke keramike u grobovima možemo pronaći u Sustipanu, Sumpetru, Gatima, Ostrvici. U VII stoljeću ratnička **plemena Hrvata** dolaze iz Bijele Hrvatske te u IX stoljeću gospodare Jadranom. Poljica tako pripadaju Primorskoj županiji ranosrednjovjekovne Hrvatske države.

3.2. LEGENDA I POČETAK POLJIČKE REPUBLIKE

Početak povijesti Poljičke Republike temelji se na **legendi** koja govori o dolasku tri sina ubijenog kneza Miroslava početkom XI stoljeća. - Krešimiru, Tješimiru i Elemu koji su pobjegli iz hrvatske Bosne od neprijatelja i sklonili se na prostoru današnjeg sela Ostrvica. Prema legendi od njih trojice potječu poljička plemena nazvanih po njima: Krešimirovići, Tješimirovići i Flemovići.

Poljica se u vrijeme vladavine kralja Krešimira III. (početak XI. stoljeća) odvajaju od Primorske župe i osnivaju **samostalnu Poljičku župu** s neovisnom vlasti.

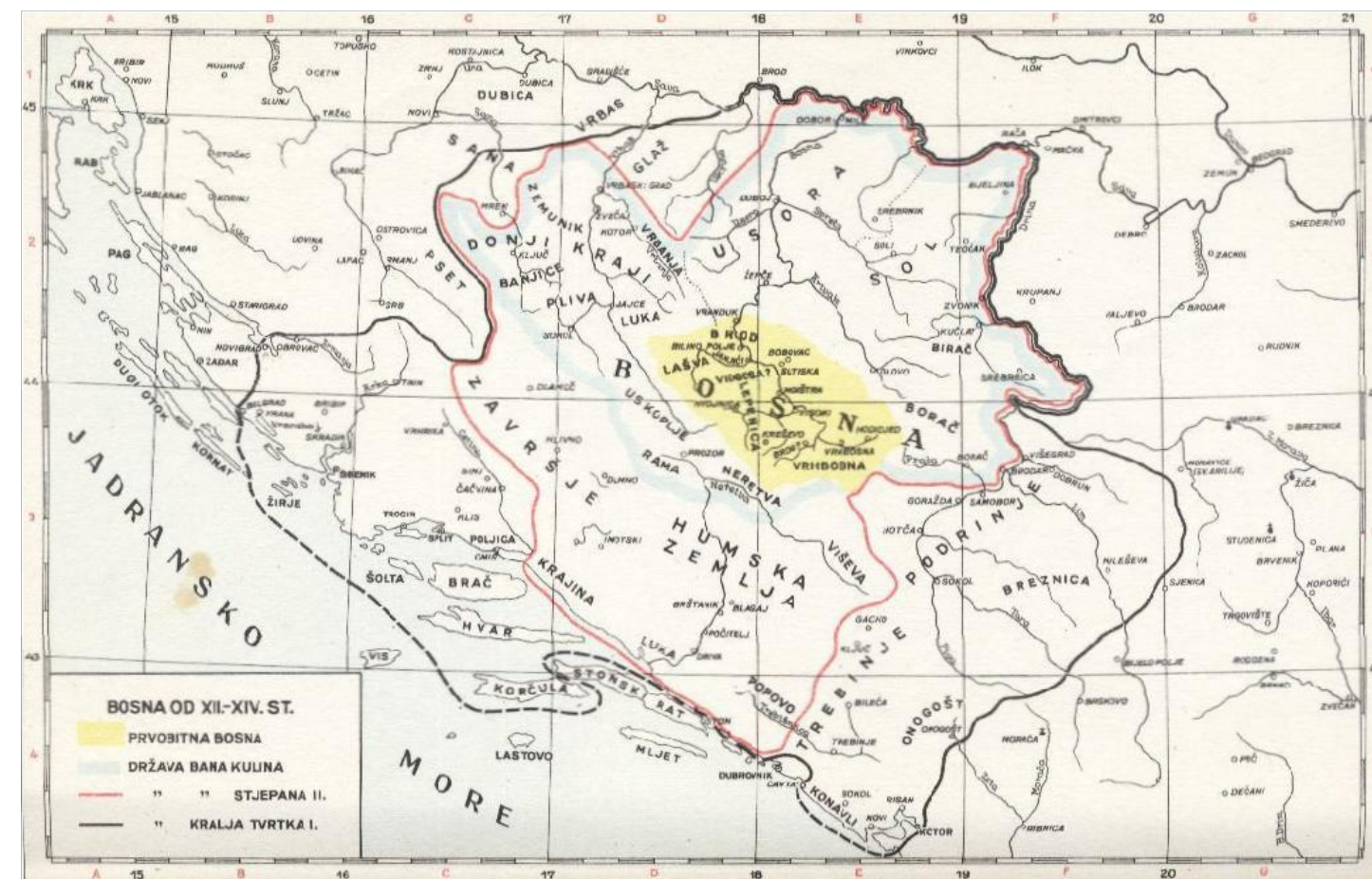
Poljička republika se u kao Poljička župa pisanim izvorima spominje 1070. godine i to u jednoj ispravi hrvatskog kralja Petra Krešimira IV a nakon toga još nekoliko puta u ispravama Dmitra Zvonimira i Stjepana II.

Obzirom na **stratešku važnost prostora** bosanski vladari, Neretvani i Kačići, splitski kaptol i komuna stoljećima pokušavaju proširiti svoj utjecaj i ovlasti na poljički kraj. Takvim odnosima samo je još više jačala sklonost Poljičana ka osamostaljenju i odupiranju vladavini plemića okolnih krajeva.

*Iliri su pretežno bili stočarski narod; postoje dokazi da su se bavili i ratarstvom pa čak i ribolovom međutim ovi prostori su ponajviše služili za ispašu

3.3. RATOVANJA NA POLJIČKIM PROSTORIMA

Za vrijeme vladavine Arpadovića i Anžuvina (1102. - 1382.) prostor Poljica bio je razlog sukoba vladara Klisa, Omiša i Splita, a nakon smrti Ludovika I. Anžuvina 1382. su unutarnje borbe za hrvatsko - ugarsko prijestolje dodatno zaoštrile odnose. Česte izmjene vladara i sukobi su obilježili XIII. i XIV. stoljeće i poljičku regiju.

Grafički prilog 3.
Karta vladavine Bosne; na prikazu je vidljiva Poljička republika na granici tijekom XII. - XIV. stoljeća

Tijekom XV. stoljeća Poljičkom republikom upravljali su bosanski i hrvatski banovi. Nakon što je Venecija zauzela Dalmaciju 1420. godine Poljičani su se odupirali sve do početka 1444. godine, kada su osvojeni Omiš i Poljičko primorje. Zlatnom dukalom Poljica su 1444. godine priznala mletačku vlast, a **Mletačka republika** se Poljičanima obvezala pomoći u borbi protiv Turaka. Smatra se da su Poljica u to vrijeme u svom posjedu imala cijelo Primorje između rijeka Žrnovnice i Cetine.

4. USTROJ POLJIČKE REPUBLIKE, DRUŠTVO I TRADICIJA POLJICA

4.1. POLJIČKI DRUŠTVENI USTROJ

Osmanska vlast nastupa oko 1513. godine iako je određena razina autonomije Poljica očuvana. U Kandijskom ratu ratovali su Poljičani na strani Mlečana ali su na kraju ipak prema odredbama mirovnog ugovora Mletačke Republike i Osmanskog Carstva 1671. godine ostala u granicama turskog carstva. Mlečanima je prostor Poljičke republike pripao nakon Morejskog rata Mirom u Srijemskim Karlovcima 1699. godine. Duge godine ratovanja su uzrokovale iseljenje stanovništva u okolna područja.

Poljica su se sve do XVIII. stoljeća nazivala županijom, župom i kneževinom. **Prvi spomen Poljičke republike** pojavljuje se 1774. godine*. Od 1797. godine nakon propasti Mletačke Republike Poljica su pod **habsburškom vlašću** sve do 1805. godine. Te je godine Mirom u Požunu Poljička republika pripala pod **francusku vlast**. Poljičani, koji su dotad u svim strukturama zadržali stupanj vlastite autonomije, ovog puta su se pobunili u strahu od novih zakona kojima bi Francuzi ukinuli njihova prava.

U presudnoj se bitci 1200 Poljičana suprostavilo vojsci snažne Francuske XIX. stoljeća, koja je krenula na Poljičane pod vodstvom generala Augusta Marmonta. Francuska je tada bila u ratu s Rusijom, čija je flota došla u Jadran pomoći Poljičanima i izazvati pobunu u Dalmaciji. Poljica su ipak poklekla pred Francuzima te su spaljena i razorena podijeljena na kotare (Splitski, Omiški i Sinjski). Providur Dandolo službeno je proglasom u Zadru 1807. **ukinuo Poljičku Republiku**, jednu od najstarijih hrvatskih kneževina. Pod francuskom vlašću ostala su poljička sela sve do 1814. godine kada su ponovno vraćena pod vlast **Habsburške Monarhije**.

Poljica još jednom bivaju u dosadašnjoj povijesti autonomna i ujedinjena i to nakon 1911. kao općina sa sjedištem u Priku. Nakon II svjetskog rata ukinuta je poljička općina, a teritorij razdijeljen splitskoj i omiškoj.

DIDIĆI

- potomci trojice braće prema legendi
- pravo na *didovinu**

VLASTELA

- plemići koji naseljavaju od *Pacte convente* 1102. godine
- bave se vanjskom politikom i sprečavaju pripajanje Poljica Splitu

VLASI

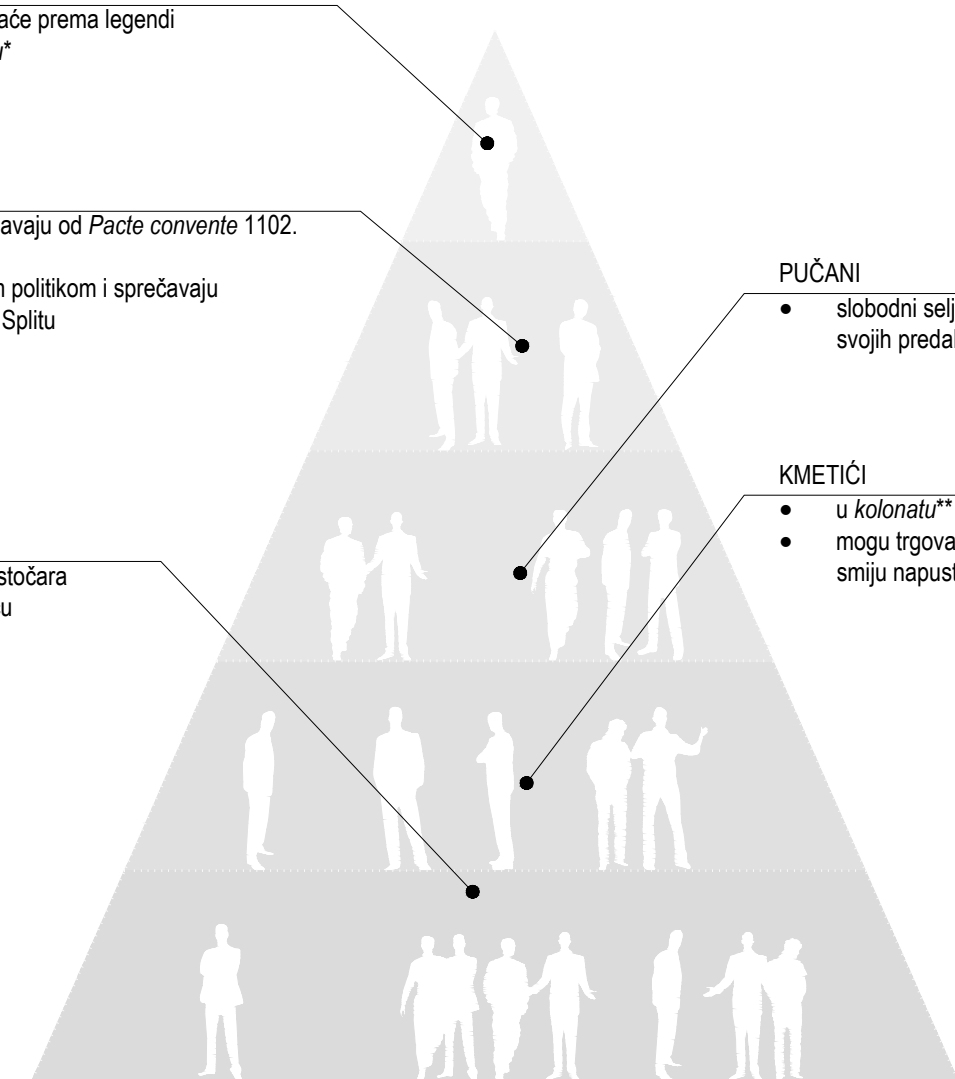
- ostaci Romana - stočara u XIV - XV stoljeću

PUČANI

- slobodni seljaci, raspolažu zemljom svojih predaka

KMETIĆI

- u *kolonatu***
- mogu trgovati, posjedovati nekretnine, smiju napustiti gospodara

Grafički prilog 4.
Prikaz klasnih krugova Poljičke republike

Poljičko društvo, iako slojevito, bilo je izrazito povezano te se osjećala odgovornost prema onima van vlastitog hijerarhijskog kruga. Klasne razlike započele su mnogo kasnije i manje su se osjetile nego u ostatku hrvatskog teritorija.

Obitelj predstavlja osnovnu društvenu jedinicu - ona je mnogobrojna i ustrojena prema patrijarhalnim i čvrstim kršćanskim načelima. Postojao je koncept obiteljskih zadruga od dvadesetak članova sa strogom podjelom poslova i odgovornosti.

*Viaggio in Dalmazia, Albert Fortis

4.2. ORGANI VLASTI POLJIČKE REPUBLIKE

Grafički prilog 5.
Joke Knežević, 1981., mozaik s prikazom odabira velikog kneza, Muzej Poljica u Gatima

Vlast Poljičke republike držala je strogu podjelu funkcija zakonodavne i izvršne vlasti od početka XII- stoljeća pa sve do ukidanja same Republike. Najviši organ vlasti bila je **Skupščina**. Javne poslove obavljao je **Općeni kupan zbor** koji je na dan sv. Jurja svake godine birao novu vlast; on se sastojao od poljičkih plemića i 12 katunskih knezova. **Poljički Stol** je izvršni organ kojeg čine:

- *veliki knez* - predstavnik Župe poljičke
- *vojvoda* - glavni zapovjednik vojske
- *kančelir* - izvršnik odluka Skupščine
- *protokurari* - pravosudnici, članovi poljičkog Stola, suci vrhovnog suda
- *pristavi* - pomoćni službenici Stola
- *porotnici*
- *vikar* - predstavnik splitskog nadbiskupa u Poljicama

*lokalni naziv za zemljišna dobra

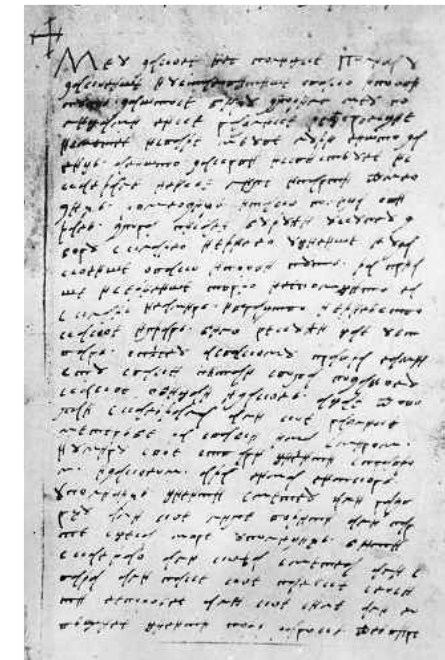
**odnos u kojim privatni posjednici daju svoju zemlju seljacima (*kolonima*) na obradu, seljaci zauzvrat daju dio ljetine

4.3. POLJIČKE TRADICIJE

Način života i tradicije Poljica uvelike slične ostalim predjelima dalmatinske obale i zagore, međutim neki aspekti nematerijalne kulturne baštine jedinstvene su ovom prostoru.

Povijesničari nemaju puno pisanih dokaza o zbivanjima do XII stoljeća. Tek se tada pa sve do XV stoljeća pojavljuju brojne povelje i darovnice hrvatsko-ugarskih vladara. Autentičnim pisanim dokumentima smatraju se Supetarski kartular i **Poljički statut**. On služi kao povijesni dokument iz perioda ranijeg nego sam statut jer reflektira o životu na poljičkim prostorima iz ranijeg vremena; on nije samo hrvatski već značajni povijesni ustavni dokument europskog značaja..

Poljički statut je zbornik običajnog prava o unutarnjoj organizaciji i društvenim odnosima žitelja seoske Poljičke republike. Prva dostupna redakcija statuta potječe iz sredine XV. stoljeća iako postoje dokazi o ranijim verzijama. Najvažnije izmjene statuta uvedene su u redakciji iz 1485. godine. Statut nije isključivo zakonik već sadrži i druge ne-pravne odluke i presude poljičkih vlasti, kao i primjeri nekih zakonskih presedana, odrednice granica Republike i druge važne smjernice u vođenju poljičkog života.

Grafički prilog 6.
Najstariji primjerak Poljičkog statuta, dobro očuvana naslovna strana i prikaz dijela teksta statuta

Ranu pismenost ovog kraja dugujemo **popovima glagoljašima**. Oni krajem XVI. stoljeća osnivaju poljički vikarijat kao dio splitske nadbiskupije. Njihovi prvi pisani dokumenti, obredne knjige, pisane su *glagoljicom* - starohrvatskim pismom. U kontrastu s mnogim svećeničkim redovima popovi glagoljaši vode skroman život i izjednačavaju se s pukom.

5. ANALIZA PROSTORNE ORGANIZACIJE NASELJA POLJIČKOG KRAJA

Dio poljičke povijesti je ušao u književnost i likovne umjetnosti pa tako i lik **Mile Gojsalića**, hrabre djevojke koja prema priči žrtvuje sebe i uništava turski vojni logor kako bi spasila sugrađane od okupacije. Njeno djelo opjevao je Šenoa i Gotovac u operi, a lik isklesao Meštrović.

Osobito važan element kulturne baštine Poljica je **poljičko gacko kolo**, poznatije kao nijemo kolo. Ono je uvršteno na UNESCO-vu listu zaštićene baštine; jedinstveno je po načinu izvođenja*. Poljičko kolo danas se izvodi tijekom blagdana, na tradicionalnim svadbama i sličnim svečanim prigodama.

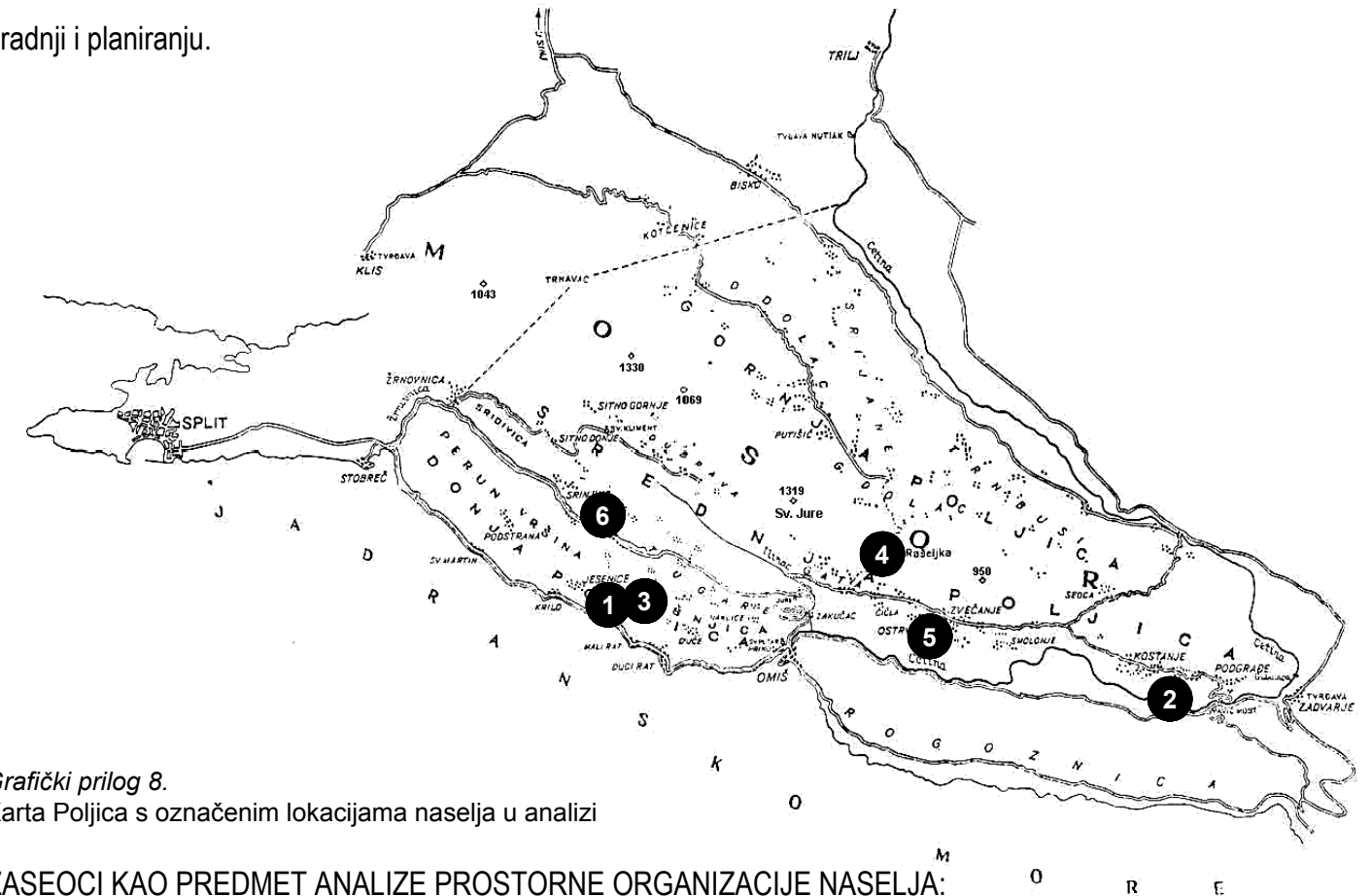

Grafički prilog 7.
Suvremeni plesači nijemog kola u tradicionalnoj nošnji poljičkog kraja, fotografija Ive Pervana

Najpoznatije i najrasprostranjenije jelo ovog kraja je **soparnik**; danas ga jedu i u ostalim dijelovima Hrvatske (primjerice dijelovi Sinjske krajine) međutim njegov recept potječe i usavršen je još u poljičkom turskom periodu. Soparnik je smatran simbolom stare Poljičke republike i uvršten je na popis zaštićenih kulturnih dobara Hrvatske.

*ne postoji glazbena podloga na koju se pleše kolo već se udarcima stopalima i izmjenom tempa proizvodi ritmična podloga za ples

Kroz analizu šest tipološki reprezentativnih zaseoka, uzetih iz teritorijalno različitih dijelova područja Poljica, njihove pozicije u odnosu na teren, smještanja zgrada uz putove i konfiguraciju terena, smještaja javnih zajedničkih sadržaja stanovnika pojedinog zaseoka unutar samog naselja te specifičnosti svakih od njih, uviđamo uzorak u gradnji i planiranju.

Grafički prilog 8.
Karta Poljica s označenim lokacijama naselja u analizi

ZASEOCI KAO PREDMET ANALIZE PROSTORNE ORGANIZACIJE NASELJA:

- 1 Zeljovići, Jesenice
- 2 Gojsalići, Kostanje
- 3 Ume, Tugare
- 4 Skočibe, Gata
- 5 Mihaljević, Ostrvica
- 6 Mužinići, Srinjine

Većina građevina promatranih naselja pripada tradicijskom graditeljstvu. Tradicijske su se kuće gradile za stanovanje i gospodarske djelatnosti stanovništva. Kuće su bile skloništa za obitelj, rađene u granicama mogućnosti raspoloživih resursa u okolini te ne više od potrebnog. Kamen kao dominantan građevni materijal pronalazio se u okolini kao njen zajednički nazivnik za cijelu širu regiju. Manje se u prirodi moglo naći drva, pa je njegova upotreba često bila svedena samo na najnužnije.

5.1. ZELJOVIĆI, JESENICE

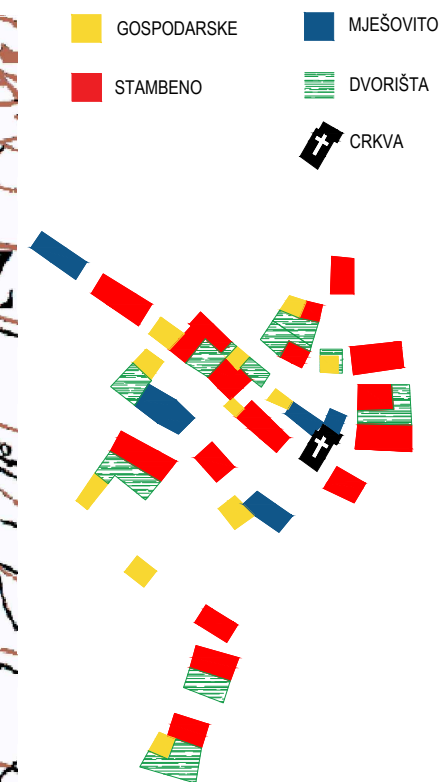
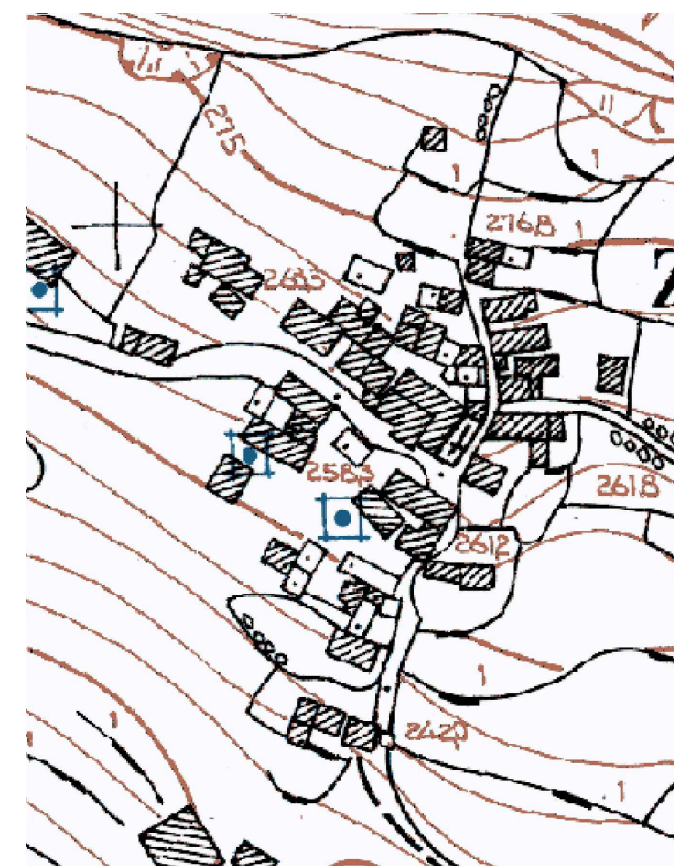
Ruralna cjelina naselja Zeljovići nastanjena je najdulje u cijelom kraju - tu se nalazi lokacija najstarijeg nalazišta, pećine iz kamenog doba. Zeljovići su danas gotovo potpuno napušteni - ne postoji gotovo nimalo nove gradnje, postojeće zgrade su građene tradicionalno te mnogima nedostaje krovni pokrov. Od novije obnovljene gradnje znamenita je crkva sv. Ante, a mjesto je općenito uvršteno u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.

A) "URBANA" TIPOLOGIJA NASELJA

- naselje pozicionirano na strmom terenu prisojne strane padine, podno stjenovite litice > ispod samog naselja smješten je glavni pristupni put te plodna tla s nasadima vinograda
- redovi kuća formiraju se paralelno sa slojnicama terena, matrica gradnje oblikovana je neplanirano, iz prirodno uvjetovanih razloga
- glavni pješački put, osovina naselja postavljen je transversalno na slojnice i kaskadno se penje prema sjevernom obronku gorja
- u čvorištu pristupnih puteva smjera sjever-jug i istok-zapad formirano je proširenje - mali trg ispred crkve.
- kamene kuće na padinama uglavnom stambene namjene; danas većinom u ruševnom stanju ili obnovljene i prilagođene današnjem načinu života
- manje tipološke jedinice predstavljaju gospodarske objekte uglavnom uz pripadajuće stambene
- crkva predstavlja središte naselja koja s proširenim prostorom ispred čini trg i svojevrsno "srce" naselja
- u gustoj izgradnji na padinama stvaraju se terasasta dvorišta stambenih kuća, a na rjeđe izgrađenim predjelima s obradivom zemljom terasasto se organiziraju polja

Grafički prilog 9.
Ortofoto i HOK naselja Zeljovići / podloga je građa s internet stranice geoportal.dgu.hr

Grafički prilog 10.
Prostorna analiza zaseoka Zeljovići

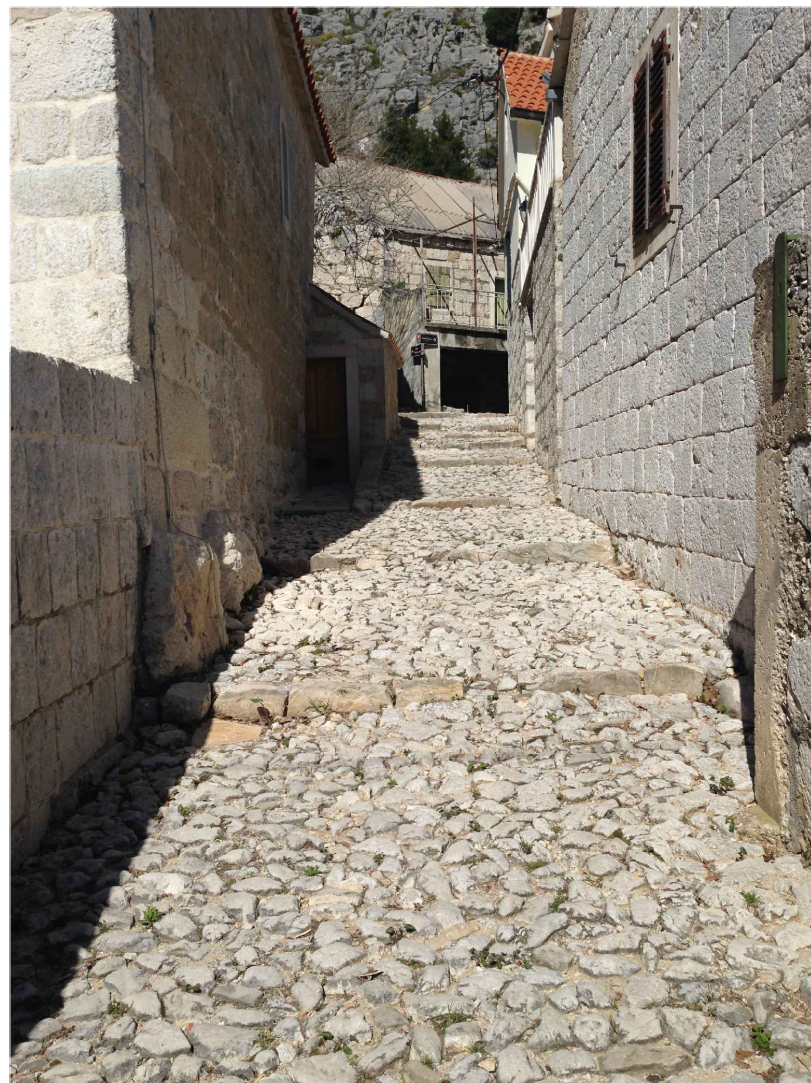
Grafički prilog 11.
Pogled na ruševnu gradnju Zeljovića prema moru / fotografija autora analize

B) ARHITEKTONSKI ELEMENTI I URBANA OPREMA

- u naselju su očuvani brojni primjerci tipičnih arhitektonskih elemenata tradicijske gradnje
- posebno vrijedno je očuvano popločanje pješačkih ulica okomito na slojnice, te turanj kao jedno od centara mjesta

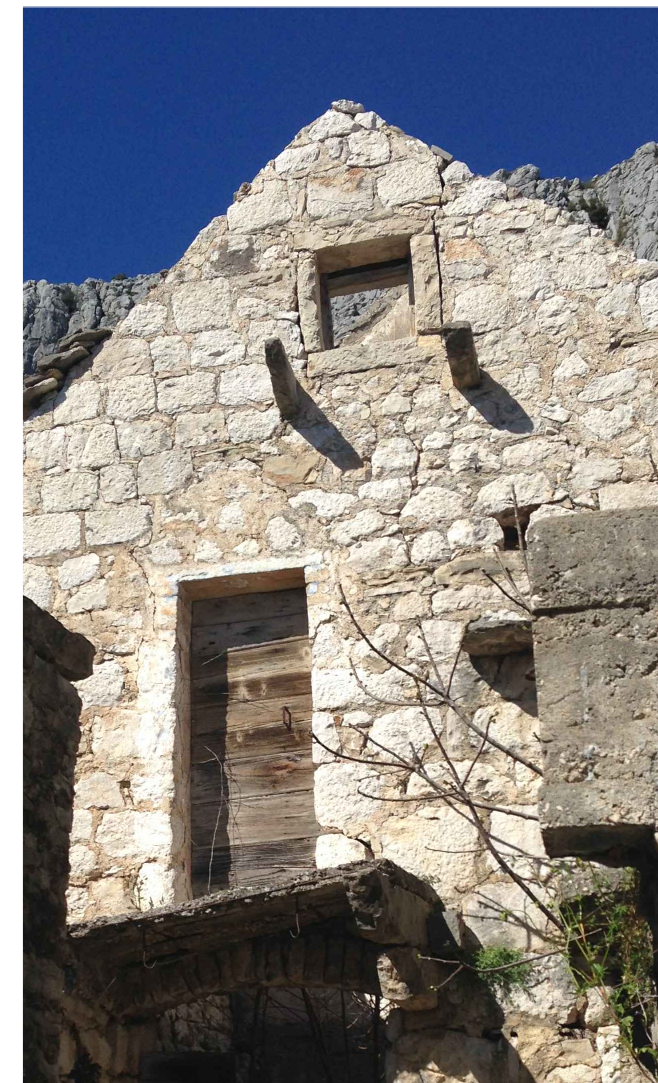
Grafički prilog 12.
Urbana oprema - turanj / fotografija autora analize

Grafički prilog 13.
Primjer uske strme popločane ulice koja prolazi kroz os mjesta / fotografija autora analize

Grafički prilog 14.
Novoobnovljena crkva sv. Ante / fotografija autora analize

Grafički prilog 15.
Desno: vrata i prozor na jednoj od starih tradicijskih kuća / fotografija autora analize

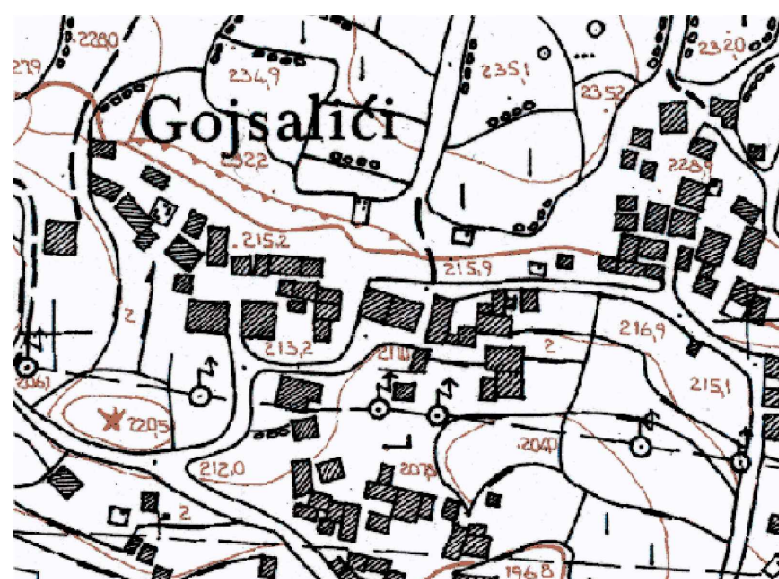

C) RAZVOJNI POTENCIJAL (gospodarski, turistički...)

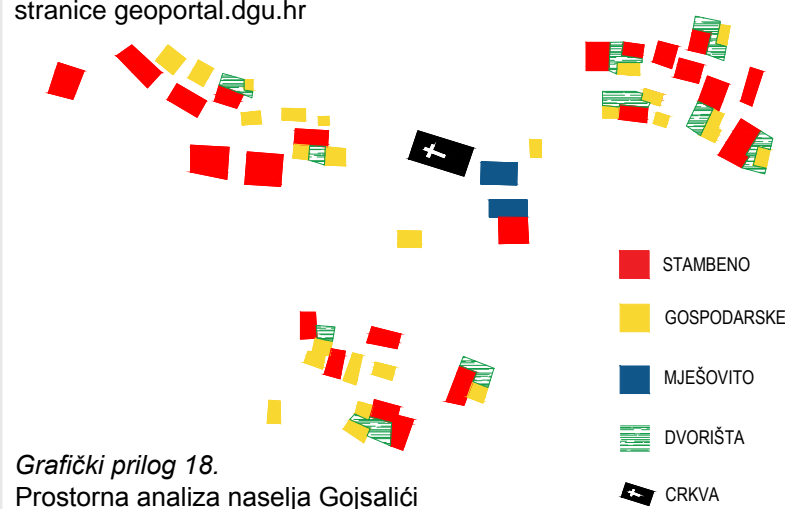
- gospodarski potencijal naselja se može obnoviti i vratiti korištenju prirodnih resursa
- turistički potencijal - renovacija i adaptacija kuća stvara mogućnost stvaranja idealnog mjesta za odmor
- strmost terena omogućuje vizuru na more s gotovo bilo koje točke iz Zeljovića

Grafički prilog 16.
Pogled iz Zeljovića prema jugu / fotografija autora analize

5.2. GOJSALIĆI, KOSTANJE

Grafički prilog 17.
Ortofoto i HOK naselja Gojsalići / podloga je građa s internet stranice geoportal.dgu.hr

Grafički prilog 18.
Prostorna analiza naselja Gojsalići

Mjesto Gojsalići, čuveno po svojoj stanovnici Mili Gojsalić, još je danas naseljeni zaseok u Kostanjama. Kostanje su se smjestile duž glavnog pristupnog puta u plodnoj udolini u Srednjim Poljicima, gdje su u nekoliko manjih zaseoka okupljene tradicionalne kuće naseljene još od srednjovjekovnog doba. Svoju najveću ekspanziju je selo doživjelo krajem XVIII. - početkom XIX. stoljeća, čemu svjedoči brojna gospodarska oprema iz tog vremena. Udolina u koju se smjestilo naselje izrazito je plodna i pogodna za obradu.

A) "URBANA" TIPOLOGIJA NASELJA

- glavni pristup i put prolazi kroz sredinu naselja na koju se priključuju klasteri kuća i njihovi odvojci
- gradnja je nepravilno raspršena i zaobilazi plodne površine - kuće su najčešće formirane odmah uz vlastitu zemlju za obrađivanje
- u središtu naselja nalazi se crkva, s proširenim prostorom koji predstavlja glavno središte i centar mjesta
- kuće okupljene u skupinama uglavnom uz glavnu prometnicu; većinom su obnovljene i stambene namjene; obradive površine očuvane, izdvojene i ne narušene izgradnjom

B) ARHITEKTONSKI ELEMENTI I URBANA OPREMA

- sačuvane balature i kuće s tradicionalnom izvedbom vrata i prozora
- na raskrižjima, uglovima i uz ulaze većih gospodarstava povijesno se nalazi komunalna oprema: guvno za vršidbu sjena, toč za prešanje maslina, turanj (proizvodnja vina), mlin za masline, naplovi, pojila i druge vodospreme - javni prostor (najčešće u vlasništvu jednog zemljoposjednika, a u korištenju cijelog sela)

Grafički prilog 19.
Balatura / fotografija autora analize

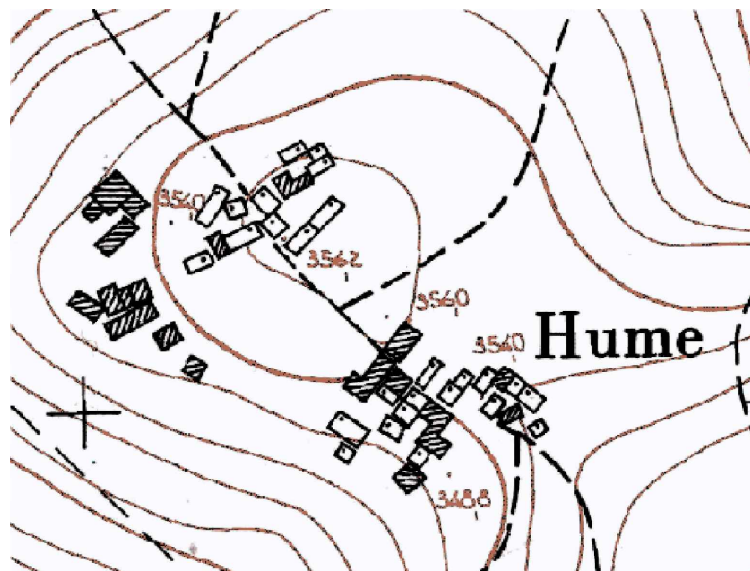

Grafički prilog 20.
Urbana oprema: Volat na ulaz u Gojsalića dvor, vodosprema, kamenica (gore) turanj, toč, element za privezivanje životinja (dolje) / fotografije autora analize

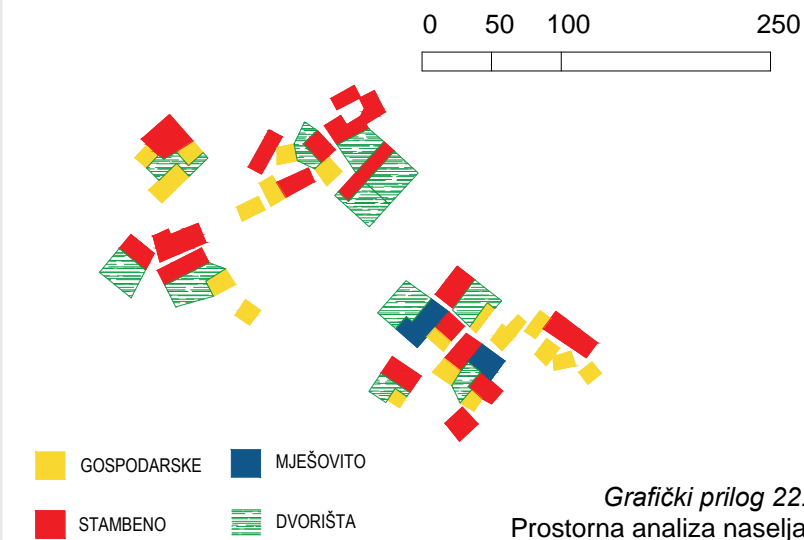
C) GOSPODARSKI I TURISTIČKI POTENCIJAL

- prilagođenost suvremenijem načinu života > potencijal razvoja poljoprivrede kao gospodarske osnove naselja > mogućnost razvoja i poljodjelstva i tradicijskih obrta
- tradicijiski elementi kao kulturna baština na osnovi koje se može stvoriti turistički zanimljiva lokacija > obnova i prenamjena tradicijskih stambenih i gospodarskih zgrada
- neke od reprezentativnih tradicijskih kamenih kuća dalmatinskog zaleđa u ovom su zaseoku još uvijek naseljene > rijedak slučaj kojeg se može iskoristiti da u kombinaciji s obnovom okolnih građevina za turistički smještaj pokaže ne samo izgled, već (iako danas znatno promijenjen, ipak vrijedan) način života u tradicijskim kućama

5.3. UME (HUME*), TUGARE

Grafički prilog 21.
Ortofoto i HOK naselja Ume / podloga je građa s internet stranice
geoportal.dgu.hr

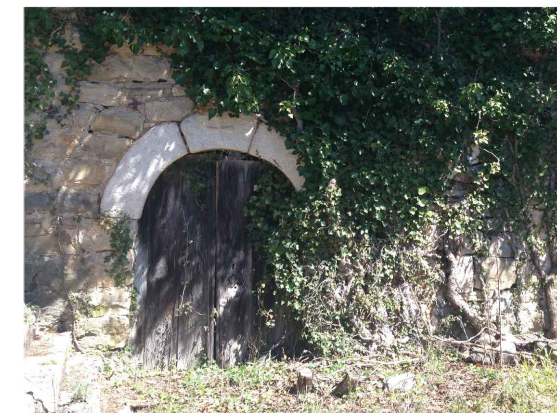

Grafički prilog 22.
Prostorna analiza naselja

Zaseok Ume napušten je predio Tugara u Srednjim Poljicama. Kao što i samo ime kaže, radi se o naseobini na uzvišenju. Ono je formirano kao nekoliko grozdova građevina usko zbijenih i nanizanih jedna na drugu. Ume je izolirano od ostalih naselja, smješteno dublje u šumovito područje. Danas su od njega ostale samo ruševine.

A) "URBANA" TIPOLOGIJA NASELJA

- put nastao zajedno s naseljem prstenasto okružuje naselje, a položen je usporedno sa slojnicama - vanjski obruč oko samog naselja povezuje sva gospodarstva, unutar mreža puteva koja ih zasebno povezuje
- građevine su rađene u skupinama, obično se gospodarske građevine (*sjenik*, *štagalj*, *pojata* i sl.) vežu uz obiteljsku kuću (stambene namjene) - dvorišta ih vežu u jednu funkcionalnu cjelinu

B) ARHITEKTONSKI ELEMENTI NASELJA. URBANA OPREMA

- naselje pripadalo tek nekolicini porodica s autonomnim gospodarstvima
- brojne su arhitektonske vrijednote naselja - sva gradnja izvedena od tradicionalnih elemenata karakterističnih za Dalmaciju
- arhitektonske vrijednote naselja - sva gradnja izvedena od tradicionalnih elemenata karakterističnih za Dalmaciju; *baladuri* - otvorena stepeništa, krovni pokrov od *škrilja* - tankih kamenih ploča u funkciji krovnog pokrova, jednostrešni krovovi, škure s horizontalnim ukkladama**

C) TURISTIČKI POTENCIJAL

- postoje naznake oživljavanja napuštenog zaseoka - neke privatne kuće su u procesu obnove.
- naselje je zbog svoje forme i arhitektonske kompozicije idealno za seoski turizam
- uz Ume, Zastinje, Osić i Orebić su još neka napuštena naselja Tugara koja se planiraju obnoviti u budućnosti i pretvoriti u eko-sela

Grafički prilog 23.
Urbana oprema Ume / guvno, turanj
fotografije autora analize

Grafički prilog 24.
Arhitektonski elementi - Ume: balatura, prozor, vrata / fotografije autora analize

5.4. SKOČIBE, GATA

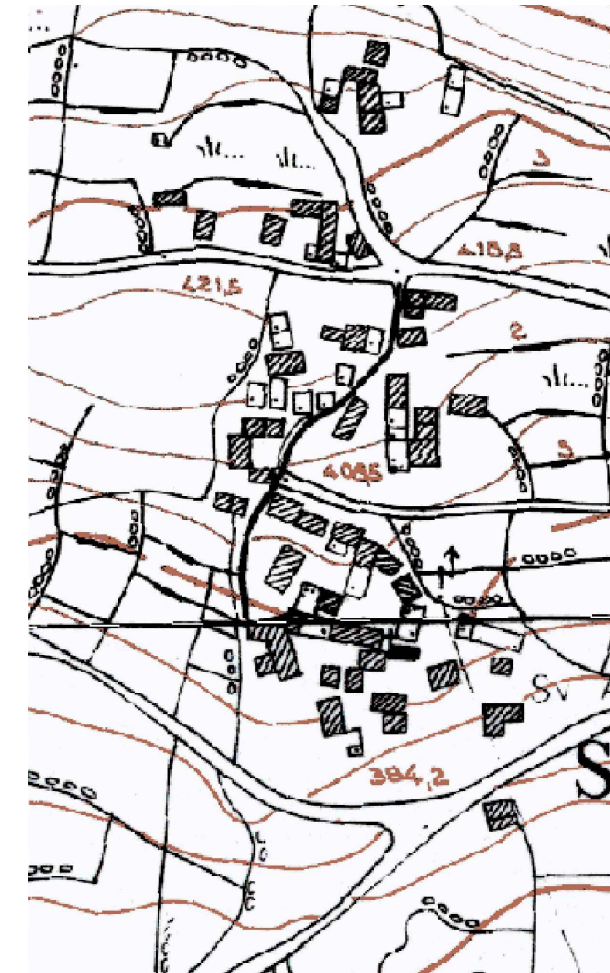
Staro selo Skočibe u Gatima danas nije stalno nastanjeno - obnovljene kuće uglavnom služe za povremeni boravak. Nekoliko puta godišnje, npr. tijekom Dana Ive Marjanovića, mještani okolice organiziraju svečanosti i priredbe, slave baštinu svog kraja.

A) URBANA TIPOLOGIJA NASELJA

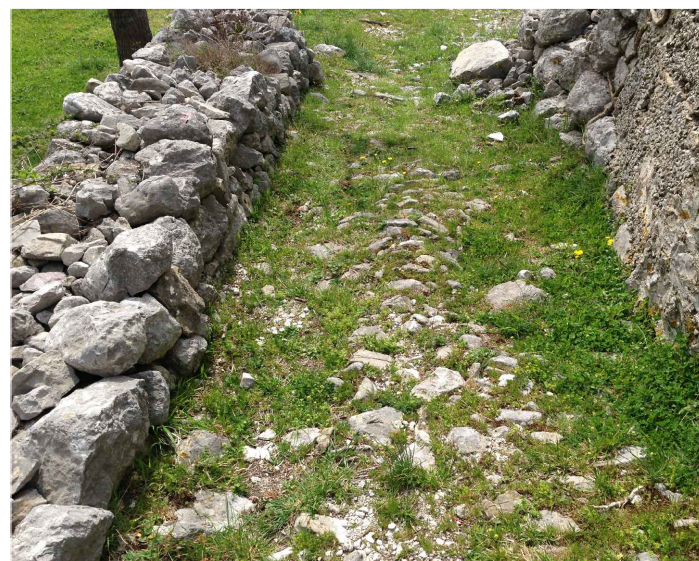
- izgradnja raspoređena po terasama prateći slojnice terena > terase okrenute u smjeru juga
- uglavnom stambena i gospodarska namjena - gospodarske građevine vezane u glavni (stambeni) objekt
- glavni putevi paralelni su sa slojnicama, pješački putevi su okomiti na njih
- strmi, uski putevi povezuju manja gospodarstva u neposrednoj blizini
- dio je kuća u ruševnom stanju, dok su neke obnovljene i uglavnom su stambene namjene za povremeni boravak

Grafički prilog 25.
Ortofoto i HOK naselja Skočibe / podloga je građa s internet stranice geoportal.dgu.hr

Grafički prilog 26.
Prostorna analiza naselja Skočibe

Grafički prilog 27.
Skočibe: primjer popločanja pješačkog puta u naselju / fotografija autora analize

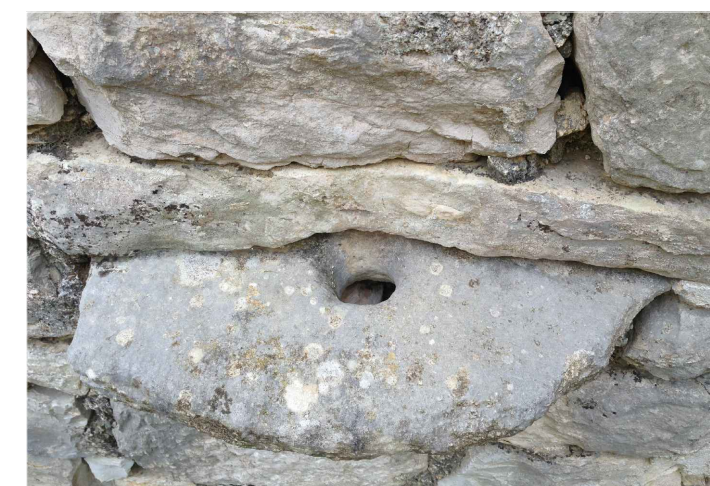
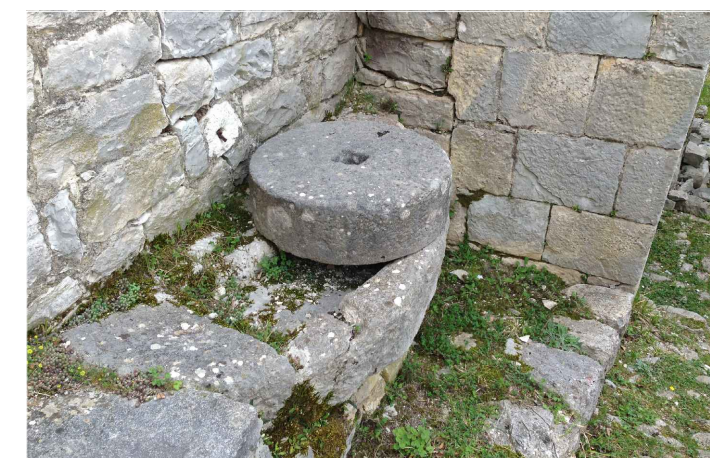
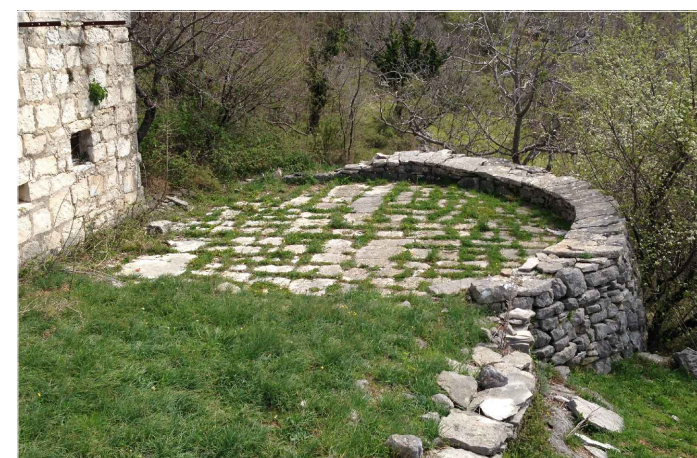
Grafički prilog 27.
Dobro očuvana drvena građa turnja i kamena ploča koja prikuplja vino / fotografija autora analize

B) ARHITEKTONSKI ELEMENTI I URBANA OPREMA

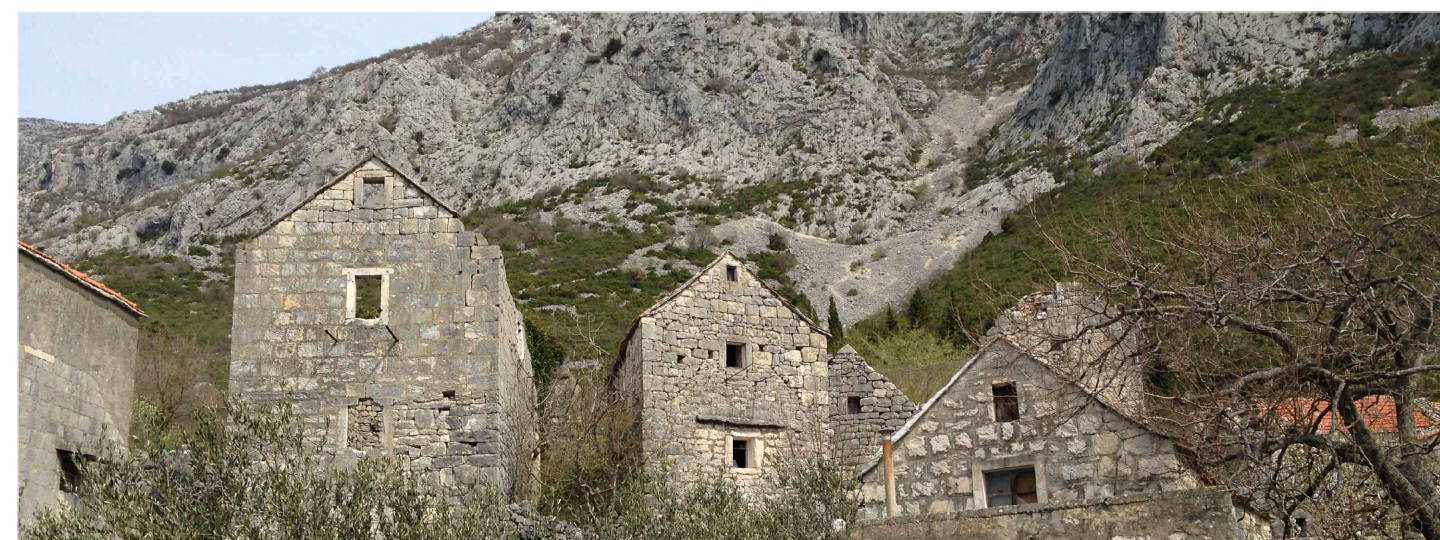
- u naselju su očuvani tipični elementi tradicijske gradnje (balature, kameni nadvoji vrata i prozora)
- u naselju je, osim tradicionalnih arhitektonskih elemenata gradnje (balature, nadvoji vrata), dobro očuvana i vrijedna urbana oprema > dijelovi starinskih turnjeva s drvenim elementima i velika kružna guvna s popločanjima
- gospodarska oprema nalazi se na proširenjima ulica (guvno, toč, turanj, mjesto za privezivanje stoke) > predstavljaju svojevrsan javni prostor gdje su se ljudi okupljali (danas vrlo vrijedan povijesni element)

Grafički prilog 28.
Balatura, kameni nadvoji iznad vrata i ulaza u dvor
/ fotografije autora analize

Grafički prilog 29.
Urbana oprema u Skočibama: guvno, toč (gore) turanj, mjesto za privezivanje stoke (dolje) / fotografije autora analize

Grafički prilog 30.
Pogled s najniže točke mjesta Skočiba / fotografija autora analize

C) POTENCIJAL NASELJA

- naselje ima velik prvenstveno turistički potencijal zbog blizine grada Omiša i pogleda na arhipelag
 - bogata i vrijedna kulturna baština arhitektonskih elemenata i urbane opreme je izrazito vrijedna drvena i kamena građa materijalne kulturne baštine
 - sam geografski položaj pod padinama Mosora, osim blizine Omiša kao već razvijenog obalnog turističkog središta, stvara jedinstvenu vizuru mjesta koja uz spomenutu očuvanu baštinu čini vrlo kvalitetnu osnovu i priliku za budući razvoj mjesta
 - zanimljivo je da selo Gata ima razvijene kulturne udruge i organizira mnoga kulturna događanja (Dani Ive Marjanovića), ali i razna čišćenja, markiranja puteva i obnavljanja vlastitog kulturnog naslijeđa
- “I ove godine, nekoliko dana prije 5. po redu večeri na Danima Ive Marjanovića, se organiziralo čišćenje Skočiba. Kao i prethodnih godina Skočibušani su pohrlili u svoje staro selo da ga očiste ali i da se prisjete brojnih zgoda koje su im se gori dogodile.” (s portala gata.hr)

5.5. MIHALJEVIĆ (SLIDINJE), OSTRVICA

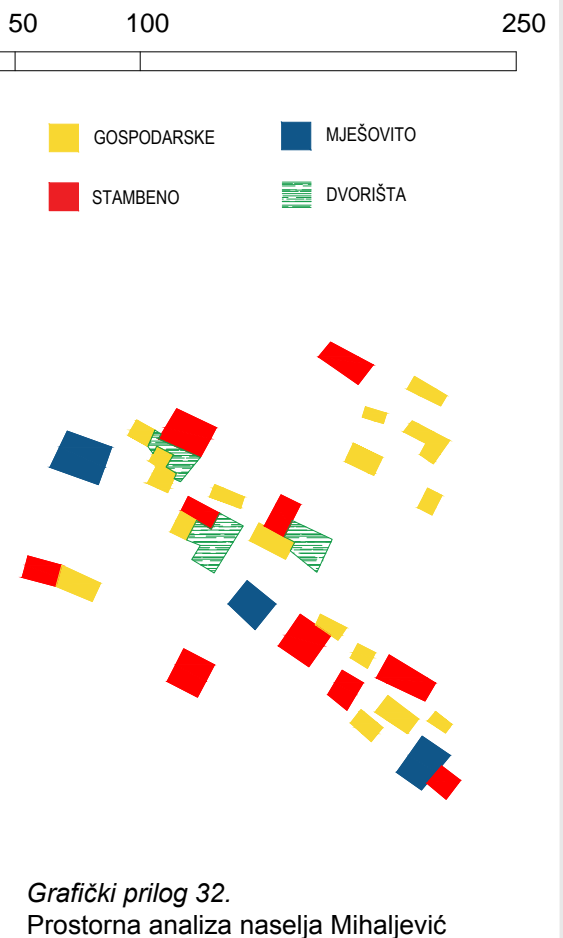
Zaseok Mihaljević postoji iz vremena bosanskog ejaleta kad je Ostrvica (starinski Ostrovica) bila novoformirana kapetanija XVII. stoljeća. Ovo područje je nastanjeno u blizini jedne od pritoka rijeke Cetine

A) "URBANA" TIPOLOGIJA NASELJA

- naselje je smješteno podno krškog terena / uzvisine, u udolini plodnog tla > ispod naselja plodno i obradivo tlo, zeleni pojas uz potok korišten je isključivo za poljoprivredu
- nema izraženog javnog prostora ni žarišta; blizina susjednih naselja omogućava stanovnicima potrebne javne sadržaje nedaleko Mihaljevića
- kuće građene linearno usporedno uz slojnice na manje plodnom tlu, onom bližem stijenovitim brežuljcima

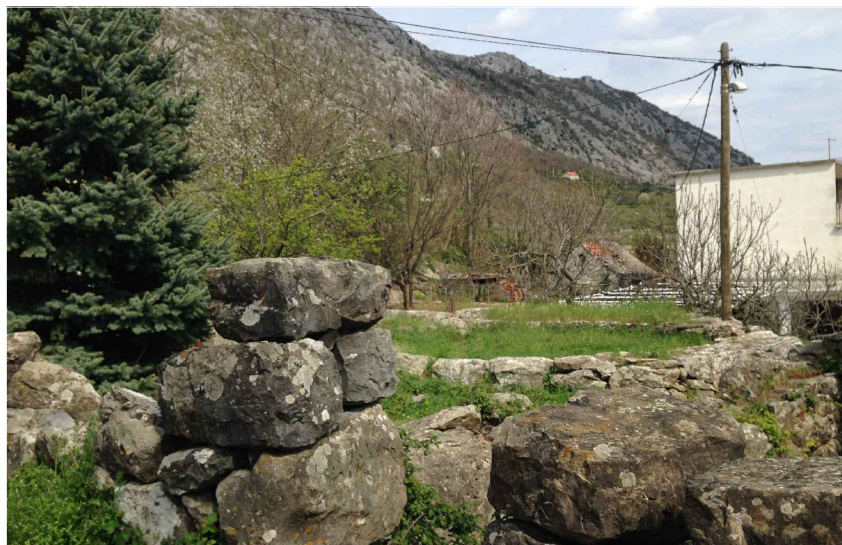

Grafički prilog 31.
Ortofoto i HOK naselja Mihaljević / podloga je građa s internet stranice geoportal.dgu.hr

B) ARHITEKTONSKI ELEMENTI I URBANA OPREMA

- sačuvani ostaci tradicionalnih graditeljskih elemenata - krovovi s luminarima, kameni nadvoji otvora
- tek nekoliko sačuvanih ostataka elemenata urbane opreme (gumno, toč, turanj)

Grafički prilog 33.
Mihaljevići - ostaci guvna / fotografija autora analize

Grafički prilog 34.
Nadvoj vrata, prozori i luminar - arhitektonski elementi Mihaljevića / fotografija autora analize

C) POTENCIJAL NASELJA

- kao jedno od zaseoka koje je obnovljeno i u njemu se živi, a uz blizinu obradivih polja i potrebnih sadržaja, ima potencijal održavanja stanovanja u tradicijskoj gradnji, kao rijedak i vrijedan fenomen
- blizina Omiša kao turističkog središta također je jedna od bitnih odrednica za razvoj turizma u naselju

Grafički prilog 35.
Ostaci urbane opreme u naselju Mihaljevići: toč i turanj / fotografije autora analize

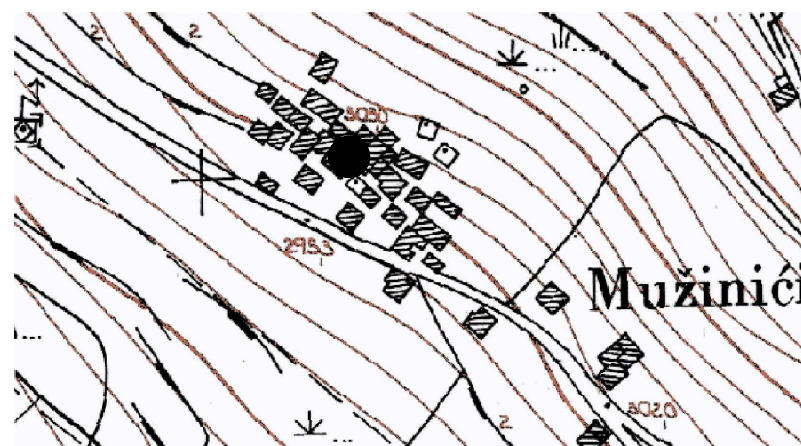

5.6. MUŽINIĆI, SRINJINE

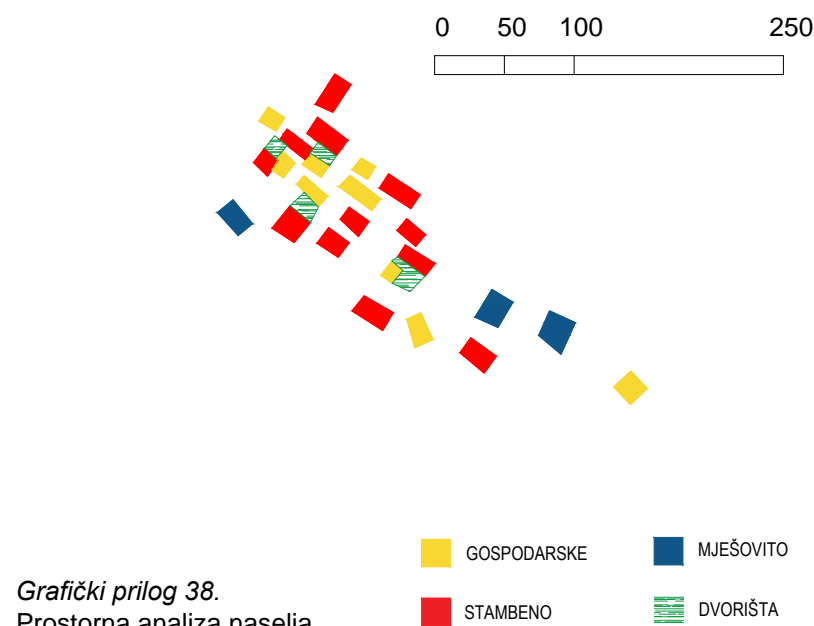
Srinjine su naselje u Srednjim Poljcima i prema posljednjem popisu broje 1218 stanovnika, a zaseok Mužinići smješten je sjeverno od žarišta mjesta. Izgradnja prevladava na sjevernoj strani prometnice koja je i glavna kolna cesta što povezuje međusobno naselja Srinjina. Uspoređujući današnje mjesto s izgradnjom iz 1968. godine očito je da mjesto nije uvelike mijenjalo svoju strukturu; neke su kuće obnovljene, dok su neke još uvijek ruševine.

Grafički prilog 36.
Česma u Mužinićima / fotografija autora analize

Grafički prilog 37.
Ortofoto i HOK naselja Mužinići / podloga je građa s internet stranice geoportal.dgu.hr

Grafički prilog 38.
Prostorna analiza naselja

A) "URBANA" TIPOLOGIJA NASELJA

- putovi unutar samog naselja su pješačke, uske i isprepliću se između zgrada
- iz matrice naselja vidimo da su javni i privatni prostor gotovo istovjetni; život se provodio u uskim ulicama naselja koje pripada jednoj većoj porodici od svega nekoliko obitelji
- kuće povezane u zbijene grozdove, skupine od nekoliko građevina nanizane su jedna na drugu

B) ARHITEKTONSKI ELEMENTI I URBANA OPREMA

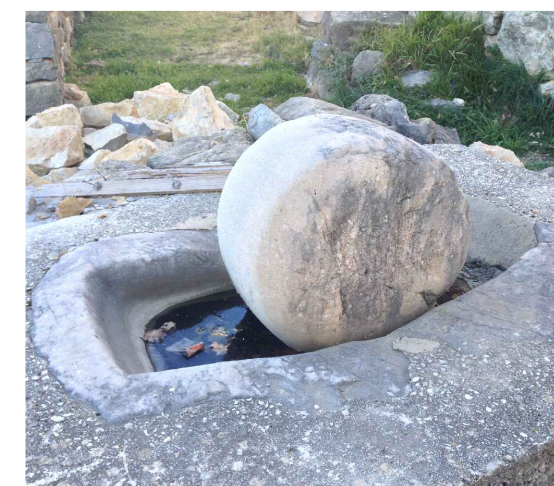
- blizina ostalih naselja Srinjina uvjetovala je da se Mužinići razviju kao naselje u kojem nema velik broj javnih sadržaja i urbane opreme
- središte mjesta čini česma koju su koristili svi mještani, a nalazi se na raskrižju dviju širih ulica (označeno crnim krugom na HOK-u)
- arhitektonski elementi uglavnom stambene izgradnje tradicionalni su, tipični za cijela Poljica

Grafički prilog 39.
Arhitektonski elementi u Mužinićima - balatura, vrata s kamenim nadvojem, lučni nadvoj kao ulaz u dvorište / fotografije autora analize

C) POTENCIJAL NASELJA

- naselje pruža mogućnosti razvoja u prostor turističke vrijednosti; renovacijom postojećih tradicionalnih kuća i adaptacijom naselja može se stvoriti jedinstven novi sadržaj
- mnoge kuće već obnovljene; većina očuvanih zidova, čak i krovova
- položaj u zaleđu Podstrane i blizina Splita kao velikog centra (ne samo turističkog, već također kulturnog i prometnog) čini veliku prednost ovog naselja u turističkom smislu
- ruralna cjelina Mužinići je po Prostornom planu uređenja Grada Splita označena kao zone djelomične zaštite

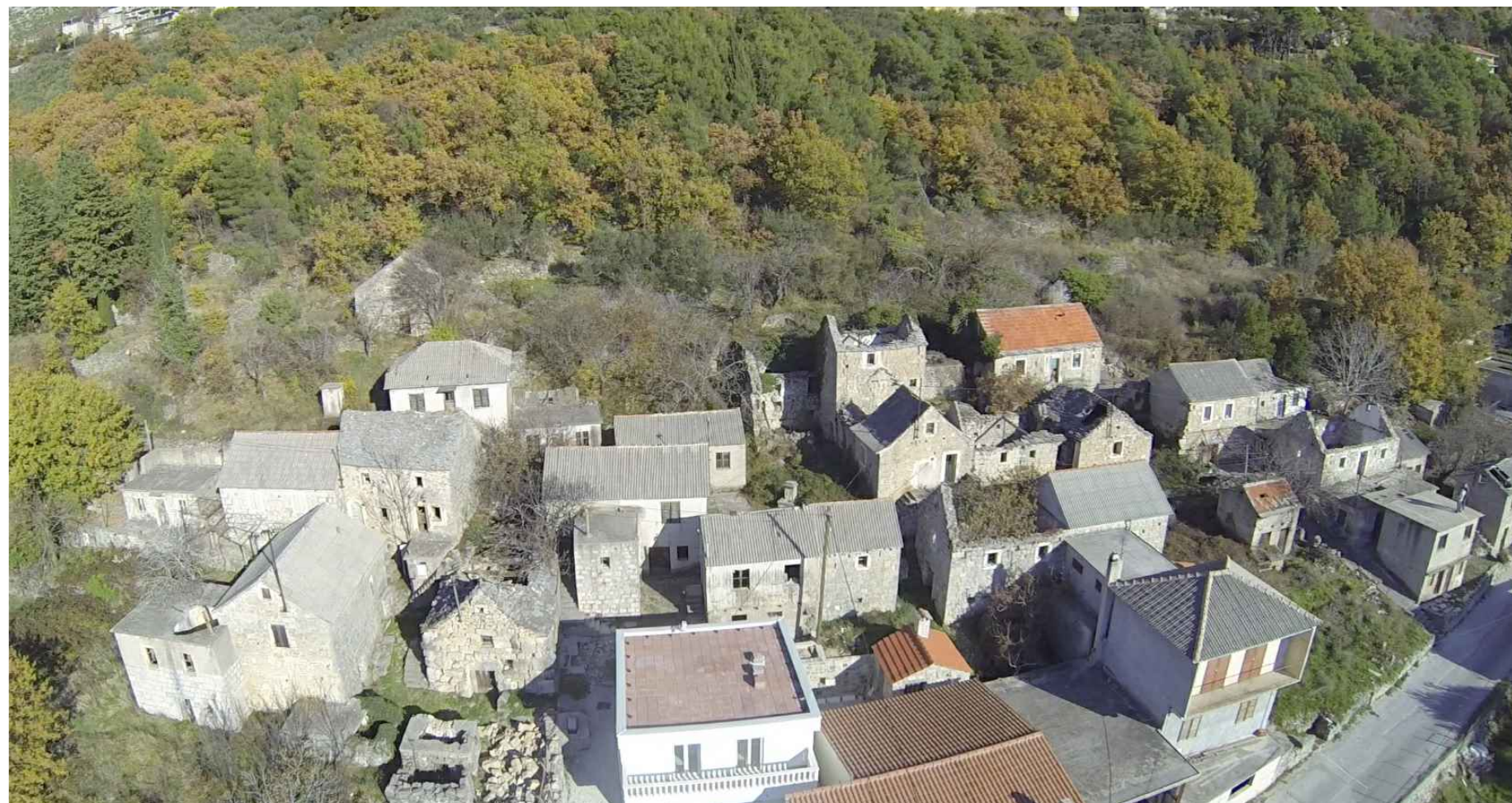
Grafički prilog 40.

Elementi urbane opreme u Mužinićima - guvno, toč i turanj / fotografije autora analize

Grafički prilog 41.

Fasada tradicionalne kuće u Mužinićima / fotografija autora analize

Grafički prilog 42.

Pogled iz zraka na zaseok Mužinići / fotografija autora analize

5.7. ZAKLJUČAK PROSTORNE ANALIZE POLJICA

Analizom šest tipičkih zaseoka poljičkog kraja spoznajemo karakteristične elemente dalmatinske ruralne matrice. Poljica su podijeljene na katune (iz davnina administrativne cjeline što čine po nekoliko raspršenih zaseoka), a unutar njega postoji veće središte po kojem je katun nazvan. Ostala naselja su grupacije kuća često imenovane prema jednome rodu, prezimenu ili nadimku (primjerice Gojsalići, Mužinići).

Naselja su svojom formacijom uglavnom izdužena uz obalu, zbijena uz prometnicu (Gojsalići), postavljena u podnožju litica ili uzvisina (Zeljovići), u kotlini (Kostanje). Naselja uglavnom sadrže klastere kuća pripojenih jedna uz drugu čime stvaraju zatvorena i poluzatvorena dvorišta. Dvorište zajedno sa glavnom stambenom građevinom čine one gospodarske namjene.

Pored glavnog puta koja je danas šire profilirana i modernizirana zbog promjene osnovnog prijevoznog sredstva, ulice unutar naselja su ili isključivo pješačke i vrlo uske ili dimenzionirane prema *karu*, uprezi. Čak su i građevine na raskrižjima prilagođene odrezanim *kantunima*.

Naselja su gotovo uvijek smještena na većim visinama iz dva razloga - obrambeno su na povoljnijem položaju jer im se teže pristupa. Na taj se način naselja gusto grupiraju na padini, a plodna zemlja u udolinama maksimalno iskorištava za poljoprivredu. Nastanjuju se prisojni obronci i gradi se terasasto. Gradnja u udolinama je nešto rjeđa, i najčešće u tom slučaju kuća sa obradivom površinom čini jednu cjelinu ili je u njoj neposrednoj blizini.

Raskrižja i druga proširenja ulica mjesta su na kojima se postavljaju zajednički alati i oprema za gospodarstvo - guvna, mlinovi, turanj za vino i slično (Gojsalići). U samom središtu mjesta proširenja ulica zapravo postaju svojevrsni mali trgovi; na njima su obično smještena lokalna crkva (Zeljovići, Skočibe) ili škola.

Forme ovih naselja, njihov geografski položaj, smještaj u odnosu na prirodne znamenitosti, bogata povijest i znamenita arhitektonska baština izvrsna su podloga za oživljavanje Poljica. Povoljan je čimbenik i blizina dobro razvijenih prometnih, turističkih i kulturno razvijenih središta (Omiš, Split). Očuvanje i njegovanje atraktivnih prirodnih lokaliteta i kulturne baštine osnova su i prilika za razvoj poljičkog prostora u okviru **gospodarske obnove** koja bi doprinijela njihovom daljnjem razvoju te **turističke vrijednosti** koja bi dodatno obogatila ovaj prostor i na neki način bila njegov doprinos razumijevanju kulturne i povijesne baštine šireg područja.

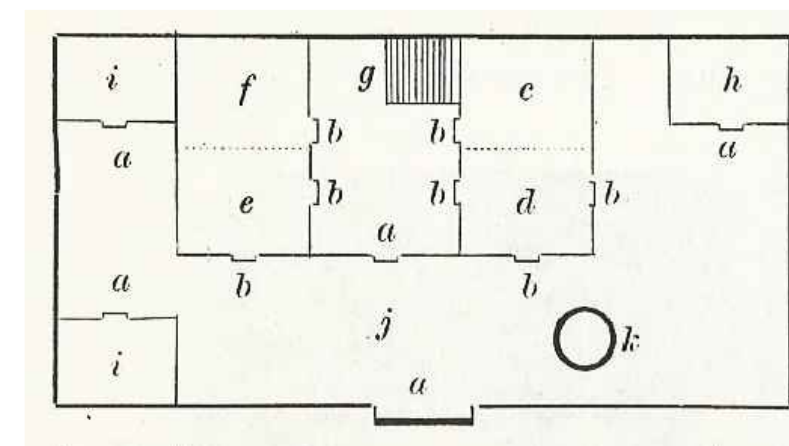
**teza, potleušica, staja, tor* - poljska kućica, štala, mala gospodarska zgrada priljubljena uz veću kuću

6. ARHITEKTURA POLJICA

Graditeljska baština Poljica srodna je cijeloj regiji - kako obalne Dalmacije tako i Dalmatinske zagore. Posljednja stoljeća ovog kraja skromne su povijesti, posebice zadnjih pedesetak godina kojih je označilo iseljenje i napuštanje Poljica. U najvećoj navali modernizacije u gradnji (1950.-te nadalje) poljički kraj, ponajviše dio regije koji nije na obali, je uvelike pošteđen masovne neplanirane gradnje. Njegova mjesta, ma koliko zapuštena, čuvaju posebnosti stare dalmatinske urbane strukture i arhitekture. Kroz analizu tipičnih građevina kao i njenih osobitih elemenata doznajemo što treba i kako očuvati, sanirati i adaptirati za neki novi sadržaj.

6.1. TIPOVI GRAĐEVINA U NASELJIMA RURALNE DALMACIJE

U stambenoj gradnji dalmatinskog kraja razlikujemo nekoliko građevina koju koristi jedna obitelj - na osnovnu, stambenu građevinu nižu se gospodarske zgrade i elementi urbane opreme: *pojata**, gumno, svinjac, mlinovi/vodenice i druge.

a) vrata; b) prozori; c) ovce; d) janjad; e) goveda; f) magarad; g) prostor za počinak seljaka; h) prasad; i) spremište drva; j) dvor; l) pojilo

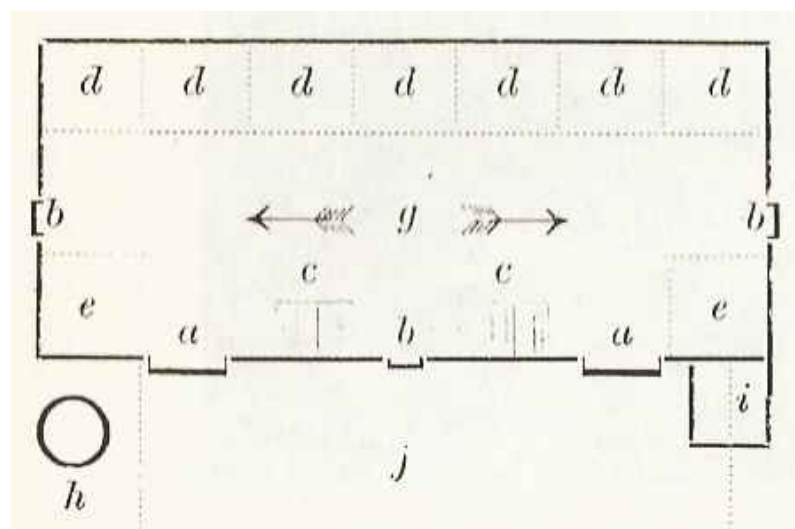
Grafički prilog 43.
POJATA

Siromašniji narod živi u prizemnici u kojoj su smještene samo spavaće sobe (to se također zove *potleušica*), dok je tipičnija glavna zgrada kućanstva katnica odnosno *kula*.

Prizemlje kule u regijama gdje uspijeva vinova loza smještena je konoba, ondje gdje je dominantna grana gospodarstva stočarstvo su smještene štale. Na gornjem katu smještene su spavaće sobe, *kamare*. Njima se pristupa preko *balatura*, odnosno *solara*, kamenog vanjskog stubišta i vrlo bitnog elementa dalmatinske gradnje**.

Kužina (vatrenica) - prostorija s ognjištem, *kominom*, središte je životnog prostora u ruralnoj Dalmaciji. Smještena je u prizemnicu uz katnicu radi lakše komunikacije; razlog tome je odvođenje dima kroz dimnjak osnovne kuće te direktna veza s *dvorom*. Zanimljiv je odnos visine ognjišta s poviješću predjela - u periodima ratovanja ognjišta su bila u razini poda dok se tijekom mirovanja podiže radni prostor i više nalikuje današnjoj kuhinji.

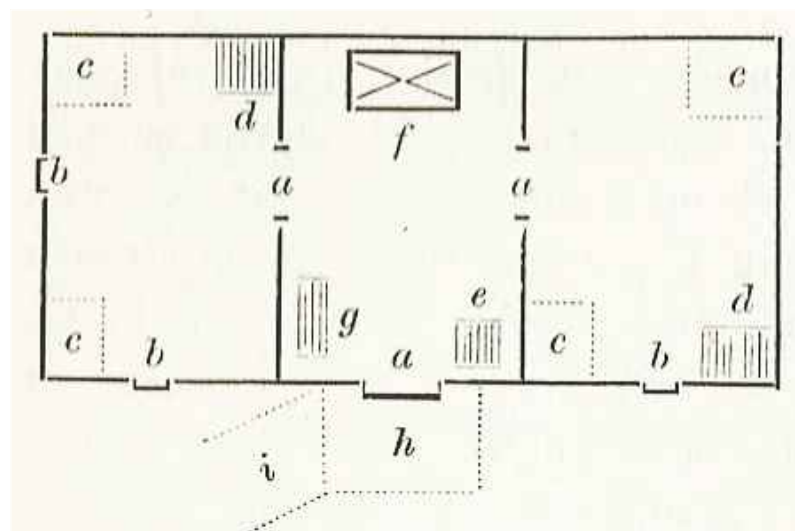
**iznimno je postojalo drveno stubište unutar kuće koje je vodilo na kat; ako je gornji kat imao podignuto krovno (potkrovlje), interna stubišta su se češće tad gradila kao drvena

konoba ili podrum

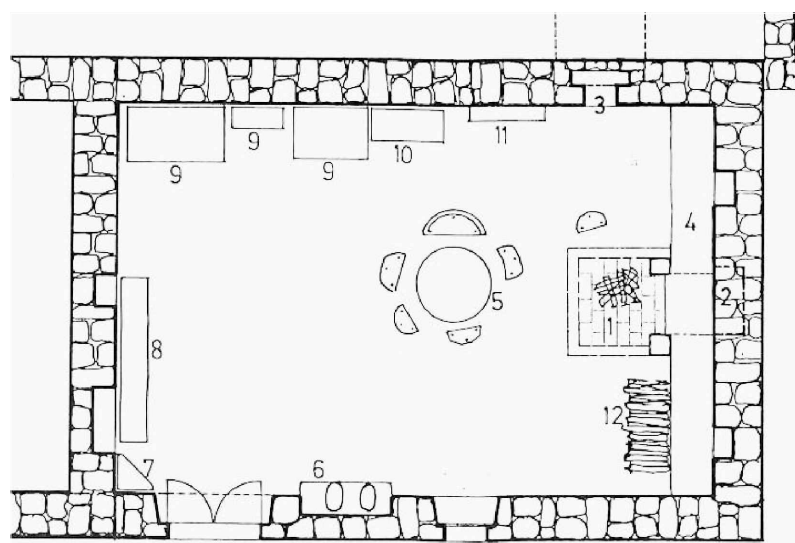
a) vrata; b) prozori za odušak; c) kamenice za ulje; d) bačve vina za prodaju; e) manje bačve vina za potrebe kućanstva; g) hodnik; h) turanj; i) toč; j) pergola ispred kuće

Grafički prilog 44.
KULA - prizemlje

a) vrata; b) prozori; c) spremišta postelje; d) ormari; e) spremište kruha; f) blagovaonski stol; h) balatura, i) stubište

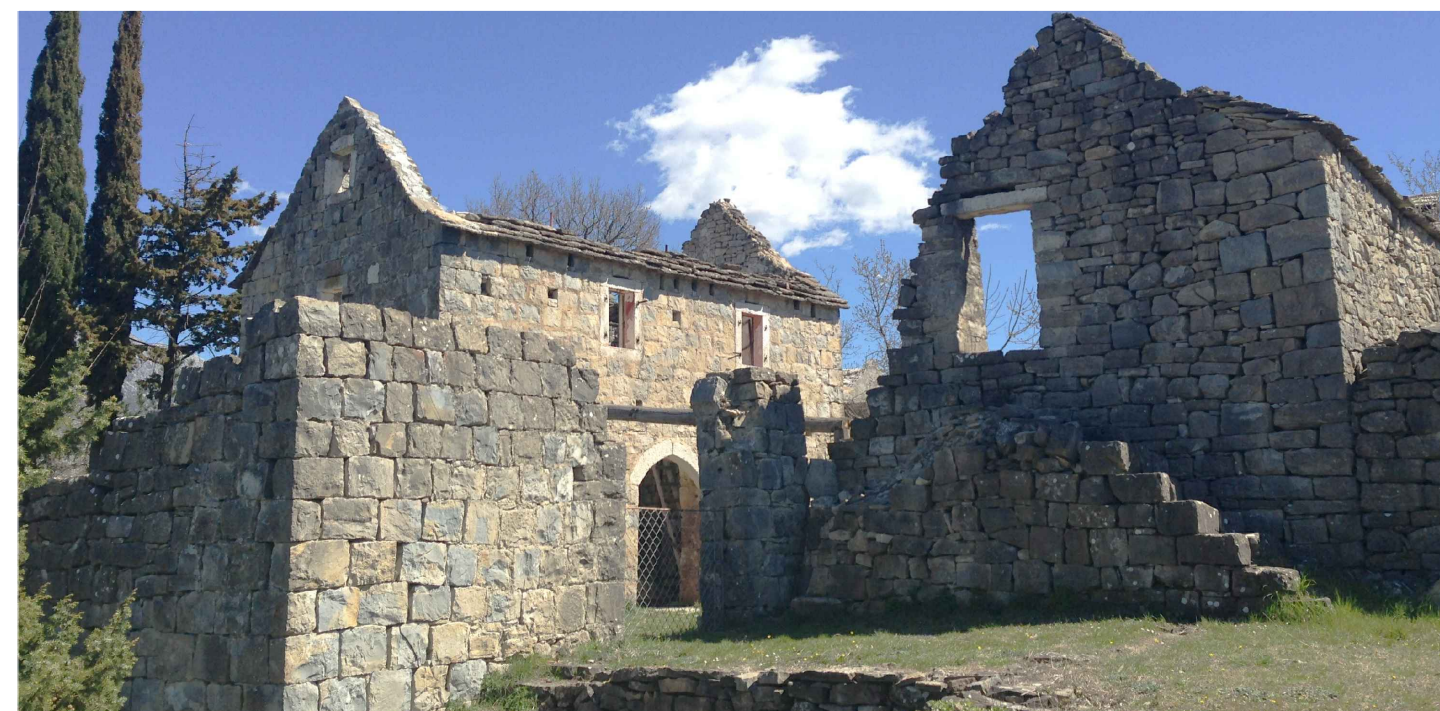
Grafički prilog 45.
KULA - kat

1) ognjište; 2) spremište pepela; 3) ložište krušne peći; 4) kamena klupa; 5) katrige; 7) stol za siječenje mesa; 9) sanduci; 12) drva

Grafički prilog 46.
Kužina

/ prikazani nacrti prilozi su iz knjige Frana Ivaniševića, Poljica - Narodni život i običaji, Zagreb, 1903. - 1906.

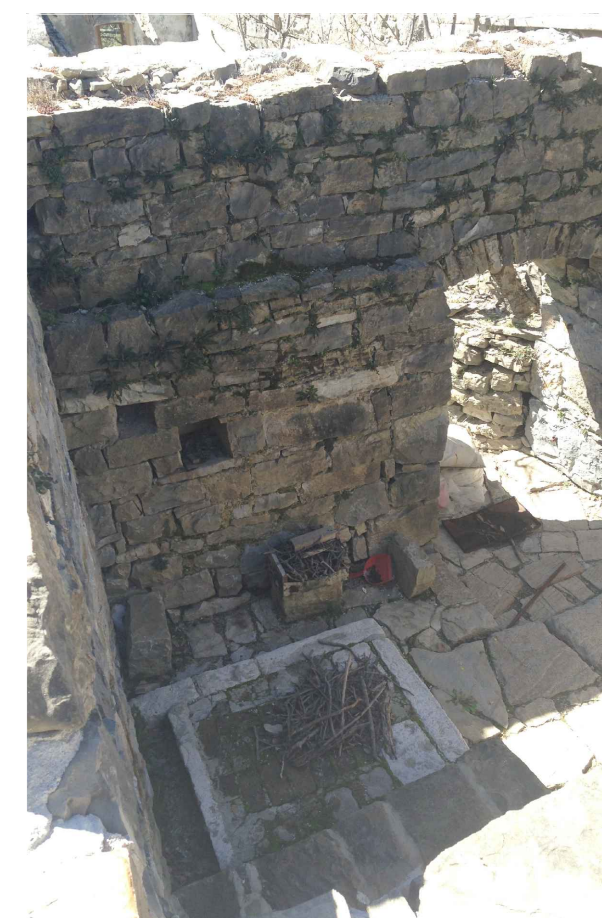

Grafički prilog 35.
Kula u Tugarima, fotografija autora analize

Kao i u širem području dalmatinskog zaleđa, za tradicijsku gradnju su karakteristični **dvorovi**, zvani još i **dvorištima**. Definiramo ih kao grupacije kuća koje najčešće pripadaju jednome rodu, prezimenu ili nadimku (najčešće nešto bogatije obitelji). U pravilu je glavna građevina stambena jedinica oko koje se onda grupiraju gospodarske (svinjci, kokošinjci, kukuruzane, mlinovi-vodenice...).

Dvorišta su najčešće bila ili potpuno ili djelomično zatvorena građevinama. Gdje nisu bile građevine, dvorište je zatvarao visoki zid u kojemu su ulazna vrata nadsvođena lukom, često i natkriven.

Dvorišta su bila potpuno intimni prostori za boravak obitelji. Zbog klime koja je velik dio godine dozvoljavala boravak na otvorenom, dvorište je u hladu loze pružalo siguran kutak i utočište za odmor i boravak. Dvorovi su bili uglavnom popločani kamenom.

Grafički prilog 47.
Urušena kužina kuće u Tugarima / fotografija autora analize

6.2. GRAĐEVNI MATERIJALI

Dominantan materijal u graditeljstvu krškog kraja je **kamen**. Njega u ovim krajevima ima; pogotovo u siromašnijim krajevima vodi se računa da se iskoristi materijal iz okolice, obližnjih kava, manjih lokalnih kamenoloma. Ovisno o samoj kvaliteti kamena ovisit će i njegova obrada i način klesanja. Osim o vrsti i kvaliteti kamena kakvog je u prirodi bilo, njegov je izgled i obrada ovisili su i o mogućnostima vlasnika. Imućnije obitelji gradile su s kvalitetnije obrađenim kamenom dok su ostali kvalitetnije i pravilno rezane blokove koristili isključivo za stambene građevine i uglove zgrada.

Grafički prilog 48.
Kamena kuća u Mužinićima / fotografija autora analize

Grafički prilog 49.
Stara slika tora za ovce u polju; Aleksandar Freudenreich, *Narod gradi na ogoljelom krasu*, Zagreb - Beograd, 1962.

Gospodarske građevine kao i sve građevine u polju rađene su kao suhozidi, odnosno nisu spajane vezivom, dok su kameni zidovi kuća u naseljima popunjavani vapnenim mortom. Obzirom da se na vapnu štedilo i pijeska obično nije bilo kontrolirane kvalitete, loše vezivo je najčešći razlog propadanja strukture zida. Kod najstarijih kuća zidovi su bili široki i do 1 metar, ali su se s vremenom stanjivali do širine od 50-ak cm. Zidani su s dva lica tako da s vanjske strane bude uvijek kvalitetniji vez.

Ostali materijali u gradnji su pruća, šiblje, sijeno i slične drvenaste strukture, posebice za nekonstruktivne dijelove zgrada. Pregrade su se uglavnom izvodile od pletera (pruća) i obostrano premazivale ilovačom, odnosno žbukom. Gospodarske građevine u polju, torovi i spremišta umjesto teškog kamenog pokrova koriste u pravilu ove materijale jer su jednostavniji za primjenu.

Grafički prilog 50.
Primjer krovišta s dvostrukom strehom. Na razotkritom krovištu roženice su letvane neobrađenim granama čime se osigurava trenje i sprječava klizanje kamena, Tugare / fotografije autora analize

Drvo je, kao i kamen, korišteno iz okolice, ali je primjenjivano isključivo na najpotrebitijim dijelovima zgrade - krovovima, oblogama podova i stropova i rjeđe za pregradne zidove. Kolci za nadstrešnice koristili su se na raskošnijoj gradnji.

Staklo se kasnije pojavljuje na kućama - ono je vrlo teško i skupo za nabaviti pa je osim zbog insolacije i cijena stakala razlog zašto kuće imaju minimalne otvore.

Grafički prilog 51.
Minimalni otvori na kamenoj kući / fotografija autora analize

6.3. GRADITELJSKI ELEMENTI TRADICIJSKE KUĆE

6.3.1. KROVIŠTE

Krovovi dalmatinske tradicionalne arhitekture su u pravilu dvoslivni, roženičkog tipa, a oni većeg raspona ukrućeni su pajantama. Kuće su građene većinom relativno uske, a dugačke, baš zbog težeg nabavljanja kvalitetne drvene građe. Najprije se onda ona nabavljala, pa bi se zatim prema dužini građe odredile točne dimenzije kuće. Nagibe krovnih ploha diktirale su vrste pokrova. Kamene su ploče dopuštale gradnju uglavnom dvostrešnih krovišta, rjeđe su bila i jednostrešna (obično na manjim pomoćnim građevinama). Kako su kamene ploče težak pokrov, nerijetko su se pod njihovim teretom krovišta slijegala i propadala.

Kamene ploče najveće površine stavljene su uz nadozid te formiraju strehu, a prema sljemenu se slažu postepeno sve manji komadi. Obloga je slagana horizontalno, s tri ploče u svakom presjeku (preklopu), a na jugu Dalmacije pojavljuje se i dijagonalno nizanje.

Početak dvadesetoga stoljeća za pokrivanje kuće počinje se rabiti i crijep. Pojavom crijepova rasteretili su se krovovi i koristili su se za pokrivanje stambenih kuća. Osim praktičnosti, bili su i statusni simbol. Nekad se na već kamenim pločama pokriveno kuće skidao pokrov s barem gornjih zona krovišta te oblagao crijepom kako bi se rasteretio sam vrh krovišta i produljio vijek njegovog trajanja.

Grafički prilog 52.
Propalo krovište uslijed opterećenja kamenom, Gata

Grafički prilog 53.
Jednostruke (debela, obična) i dvostruke strehe (s uvučenim gornjim redom, obična) / iz Tradicijska kamena kuća dalmatinskog zaleđa, Z. Živković

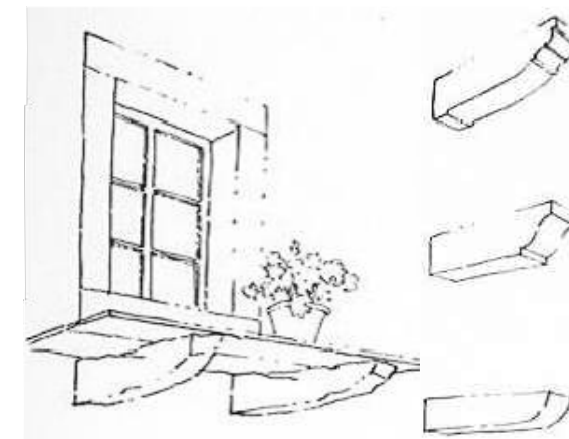
Grafički prilog 54.
Gornja zona krova obložena u crijep, donja zona u kamenu, Gata / fotografija autora analize

6.3.2. ZID; KANTUNI; KONZOLE

Zidovi su izvedeni od lokalnog kamena - kvaliteta klesarskog rada ovisi o funkciji građevine, bogatstvu obitelji i samoj kvaliteti materijala.

Osobito se vodi računa o izvedbi *kantuna*. Najkvalitetniji kamen, veći i bolje obrađeni komadi postavljali su se na uglove zgrada iz konstruktivnih razloga (kako bi povezali zidove na najosjetljivijem mjestu). Često je u tradicijskome graditeljstvu konstruktivni razlog bio i estetska karakteristika, pa se izvedbi uglova pridavala posebna pažnja. Postoji nekoliko vezova i načina zidanja kantuna, a odrezani kantuni se pojavljuju na križanjima cesta gdje je prolazila uprega radi lakše manipulacije.

Konzole su zanimljiv graditeljski element. Brojne su funkcije i oblici konzola - u interijeru i ispod prozora služe kao police za cvijeće i ukrase.

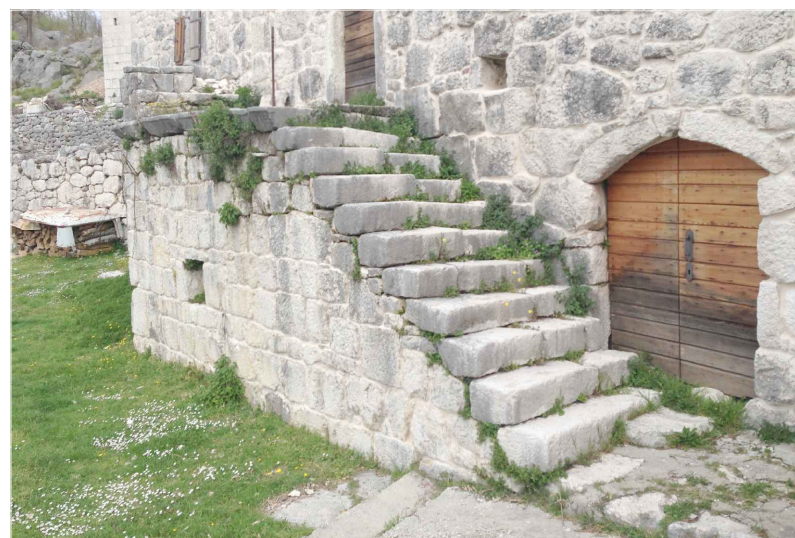
Grafički prilog 55.
Crtež tipova vanjskih i unutarnjih konzola, iz knjige Aleksandra Freudenreicha, *Narod gradi na ogoljelom krasu*, Zagreb-Beograd, 1962.

Grafički prilog 56.
Konzole u Gatima i Srinjinama / fotografije autora analize

6.3.3. BALATURE

Grafički prilog 57.
Skromnija balatura na gornjoj etaži, Gata / fotografija autora analize

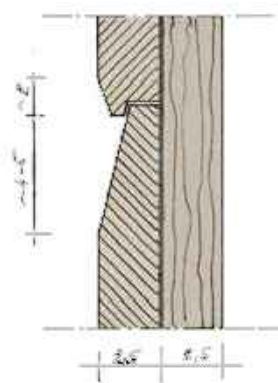
U prošlosti su balature znale biti i bez ograde, a ako su postojale, bile su jednostavne. Gotovo uvijek se nalaze na južnoj strani kuće, iznimno na zapadu i istoku.

Balature, pod drugim nazivima *solari*, *sulari*, *volte* volumen su vanjskih kamenih stepenica što vode na gornji kat *kule*. Osim vertikalnog povezivanja postepeno dobivaju sporedne funkcije, a zbog dominirajućeg arhitektonskog oblikovanja bivaju najmarkantnijim dijelom tradicionalne kuće.

Grafički prilog 57.
Skromnija balatura na gornjoj etaži, Ostrvica / fotografija autora analize

6.3.4. VRATA; PROZORI

Grafički prilog 58.
Detalj uklada vrata / iz Tradicijska kamena kuća dalmatinskog zaleđa, Z. Živković

Vrata, i to vanjska ulazna na konobama, kućama i kužinama, najčešće su s horizontalnim ukladama. Drvena su i zatvaraju se drvenim mandalama, kračunima... Uklade su bile horizontalne uglavnom iz praktičnih razloga - kad bi zbog vlage donje letvice propale, jednostavno bi se zamijenile novima. Bojena su zelenom ili smeđom bojom kakvu vidimo i po ostalim regijama Jadrana.

Prozori su u tradicijskom graditeljstvu bili mali, što zbog obrane od mogućih provala, što zbog skupoće stakla i općenito načina života u kojem je seljak cijeli svoj dan radio na polju i bio izložen suncu. Najstarije kuće imaju jednokrlnu šкуру koja se otvara prema unutra; tek u XIX. i XX. stoljeću se pojavljuju varijacije prozora - dvokrlni, većih dimenzija i oni s vanjskom šķurum. Na šķurama su uklade okomite.

Nadvoji nad prozorima i vratima postoje pravilno i nepravilno isklesani - obitelji najvišeg statusa gradile su kuće s doprozornicima iz jednog komada. Nad prozorima i vratima nerijetko se pojavljuju i rasteretni lukovi koji preuzimaju opterećenje zida iznad otvora, mogu biti segmentirani ili iz jednog komada.

Grafički prilog 59.
Prozor sa šķurama, Kostanje; nepravilno klesani nadvoji nad prozorima, Gata / fotografije autora analize

6.4. OČUVANJE BAŠTINE KROZ RENOVACIJU I ADAPTACIJU

Najčešći problem koji se javlja na tradicionalnoj gradnji u Dalmaciji je popuštanje temelja i ispadanje morta iz zidova zbog loše kvalitete veziva te urušavanje krovova zbog propadanja drvene konstrukcije pod velikim opterećenjem. Tipična rješenja sanacije su:

- u slučaju izmicanja kuće uslijed potresa ili klizanja terena jest podbetonaža ili uvođenje armiranobetonske trakaste grede na poziciji gdje se pretpostavlja upuštanje zgrade
- kameni zidovi se saniraju pravilnim čišćenjem sljubnica te točkastim injektiranjem novog, kvalitetnijeg morta; pritom se mora računati da su fuge uvučene ili u razini s kamenom građom - nipošto ne smiju reljefno izlaziti iz ravnine zida jer se tada s vremenom počnu raspadati
- u slučaju popuštanja uglovnih kamenova mogu se postaviti sidra koja mehanički međusobno pričvršćuju građu

7. ZAKLJUČAK

- materijali i tehnologija gradnje krovništa danas su uvelike unaprijeđeni i ne mora se nužno koristiti samo lokalnagrađa
- pristup prema postojećoj tradicionalnoj gradnji mora biti temeljit; ne smiju se brkati elementi gradnje karakteristični za podneblje s onima posuđenim iz obližnjih krajeva
- adaptacija starih kuća u građevine novog sadržaja trebaju biti primjerene te se spona s modernim arhitektonskim izričajem treba uklopiti na način da kvalitete jednog ne negiraju kvalitete drugog
- restauracija podrazumijeva temeljito znanje o povijesnoj gradnji te se elementi u slučaju potpune devastacije izrađuju novi prema starim oglednim primjerima

Uzevši u obzir povijest kraja, njegov geografski smještaj te gospodarski i turistički potencijal jasno je da postoje nizovi intervencija i projekata kojima bi se Poljica oživjela i unijela novo bogatstvo regiji. Zanimljive urbane strukture i duga tradicija tradicionalne arhitekture dobra su podloga iz koje mogu iznijediti nova inovativna rješenja od malog do srednje velikog mjerila. Poticanja na razvoj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i eko-sela u katunu Tugare su dobar primjer budućeg rješenja za ove krajeve. Sličnim pristupom mogu se revitalizirati brojna druga zapuštena naselja i povratiti znamen Poljica.

Grafički prilog 60.
Meštrovićev kip Mile Gojsalić s pogledom na ušće Cetine i Omiš

8. POPIS LITERATURE

KNJIGE I PRIRUČNICI:

- Zdravko Živković, *Tradicijska kamena kuća dalmatinskog zaleđa*, Zagreb, 2015.
- Zdravko Živković, *Hrvatsko tradicijsko graditeljstvo*, Zagreb, 2013.
- Aleksandar Freudreich, *Narod gradi na ogoljelom krasu*, Zagreb - Beograd, 1962.
- Frano Ivanišević, *Poljica - Narodni život i običaji*, Zagreb, 1903 - 1906.
- Joško Belamarić, Sanja Buble, Anita Gamulin, Andro Krstulović-Opara, Goran Nikšić, Joško Plejić, Ana Šverko, *Pouka baštine za gradnju u hrvatskome priobalju*, Zagreb, 2007.
- Mate Kuvačić-Ižepa, *Poljica - putovanje kroz povijet i krajolik*, Split, 2002.
- Žarko Domljan, *Omiš i Poljica*, Zagreb, 2006.
- Stipe Kaštelan, *Povijesni ulomci iz bivše slobodne općine - Republika Poljica*, Split, 1940.

WEB IZVORI:

- www.almissa.com
- www.enciklopedija.hr
- ljutoc.wordpress.com
- www.gata.hr
- www.mirkobeovic.comwww.geoportal.dgu.hr
- www.slideshare.net
- www.gdst.hr

GRAFIČKI PRILOZI

1. LOKACIJA	26
2. KONCEPT	27
3. SKICE	28
4. TLOCRTI	
4.1. Tlocrt etaže +294.85	29
4.2. Tlocrt etaže +299.05	30
4.3. Tlocrt etaže +301.65	31
4.4. Tlocrt etaže +304.25	32
4.5. Tlocrt etaže +306.25	33
4.6. Tlocrt etaže +309.45	34
4.7. Tlocrt etaže +312.05	35
5. PRESJECI	
5.1. Presjek A-A	36
5.2. Presjek B-B	37
5.3. Presjek C-C	38
6. PROČELJA	
6.1. Pročelje jug	39
6.2. Pročelje istok	40
6.3. Pročelje zapad	41
6.4. Pročelje sjever	42
7. SMJEŠTAJNE JEDINICE	43
8. PROSTORNI PRIKAZI	
8.1. Prostorni prikaz 1	44
8.2. Prostorni prikaz 2	45
8.3. Prostorni prikaz 3	46
8.4. Prostorni prikaz 4	47
8.5. Prostorni prikaz 5	48
8.6. Prostorni prikaz 6	49
8.7. Prostorni prikaz 7	50

Život i vrijeme.

Dvije neraskidive varijable u oblikovanju svakog prostora. Proces kao zajednički nazivnik.

Način i cilj intervencije je afirmacija postojećih prostornih vrijednosti, fizičkih i kulturnih.

Inteligencija je u službi definicije akomodacije, nema te prostorne vrijednosti koja se nemože rehabilitirati u postojeću strukturu.

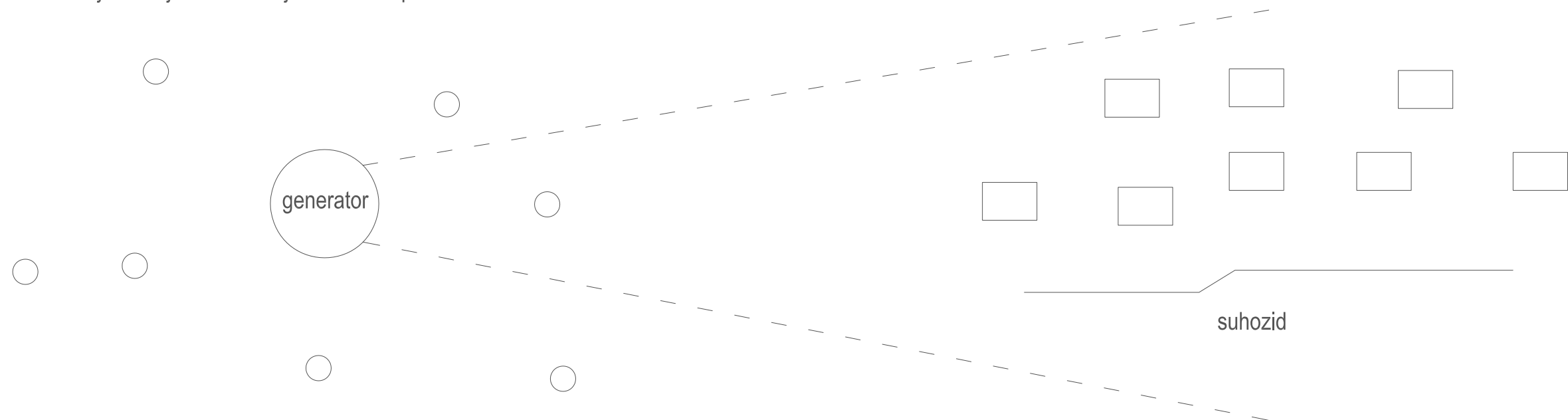
Oblici i forme proizlaze iz kolektivne memorije i individualne arhitektove svijesti o prostoru definirane samim postojanjem u lokusu.

Suživot kao način sagledavanja uslužne djelatnosti.

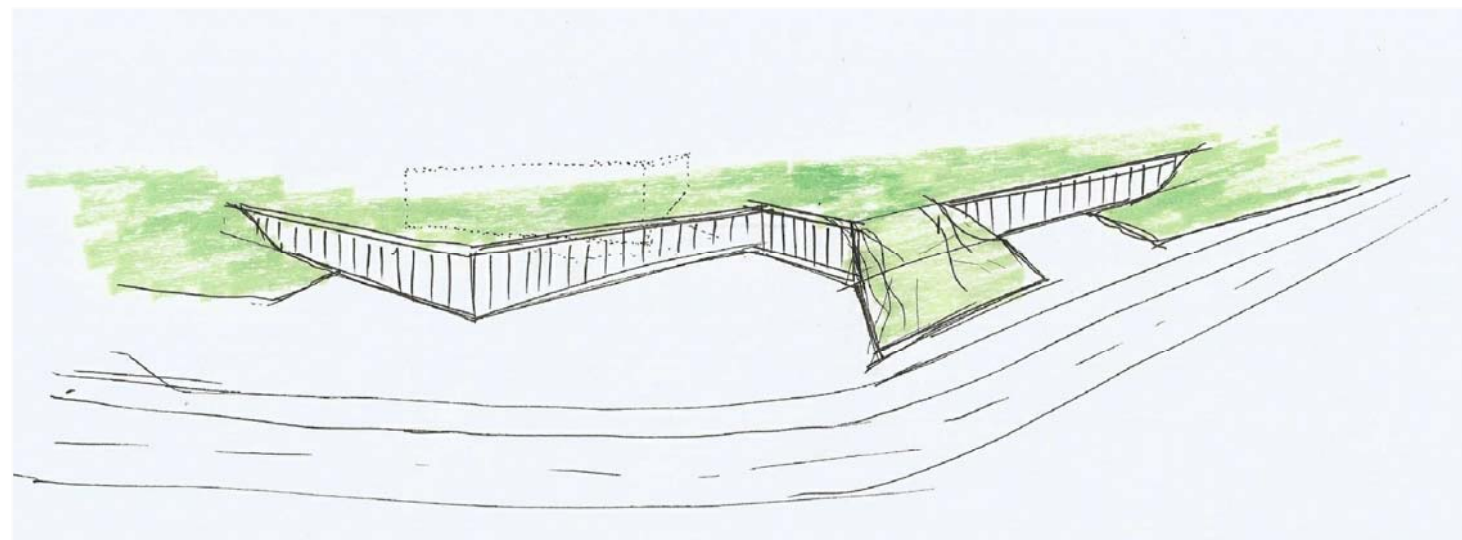
Bez primarne funkcije zadržavanja i reanimiranja demografske slike nema dugotrajnosti ni za sekundarne ciljeve.

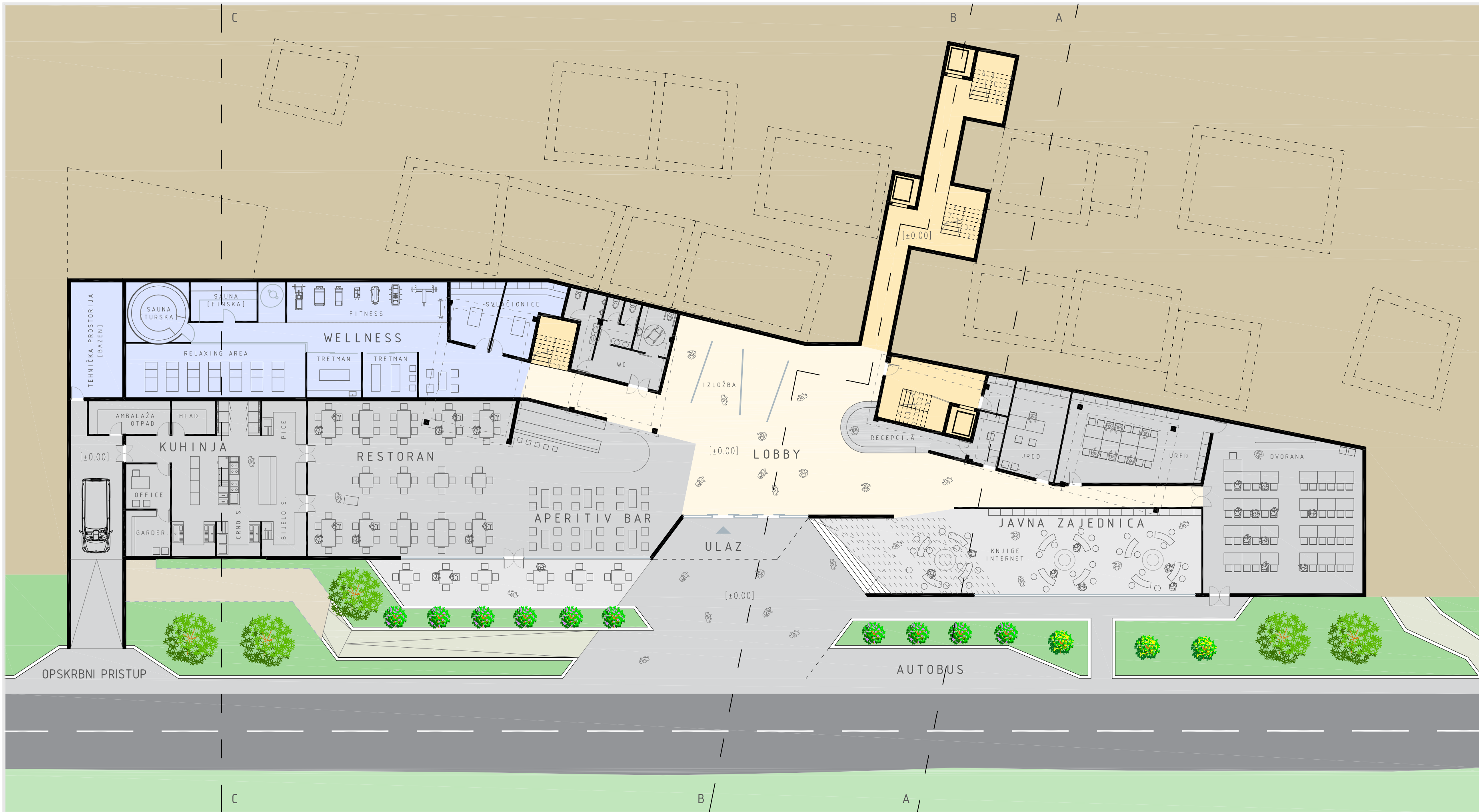
Turizam je projekcija želje gosta da se asimilira sa sredinom u koju dolazi i da ga primanje njenih vrijednosti u svojoj potrebi oslobodi.

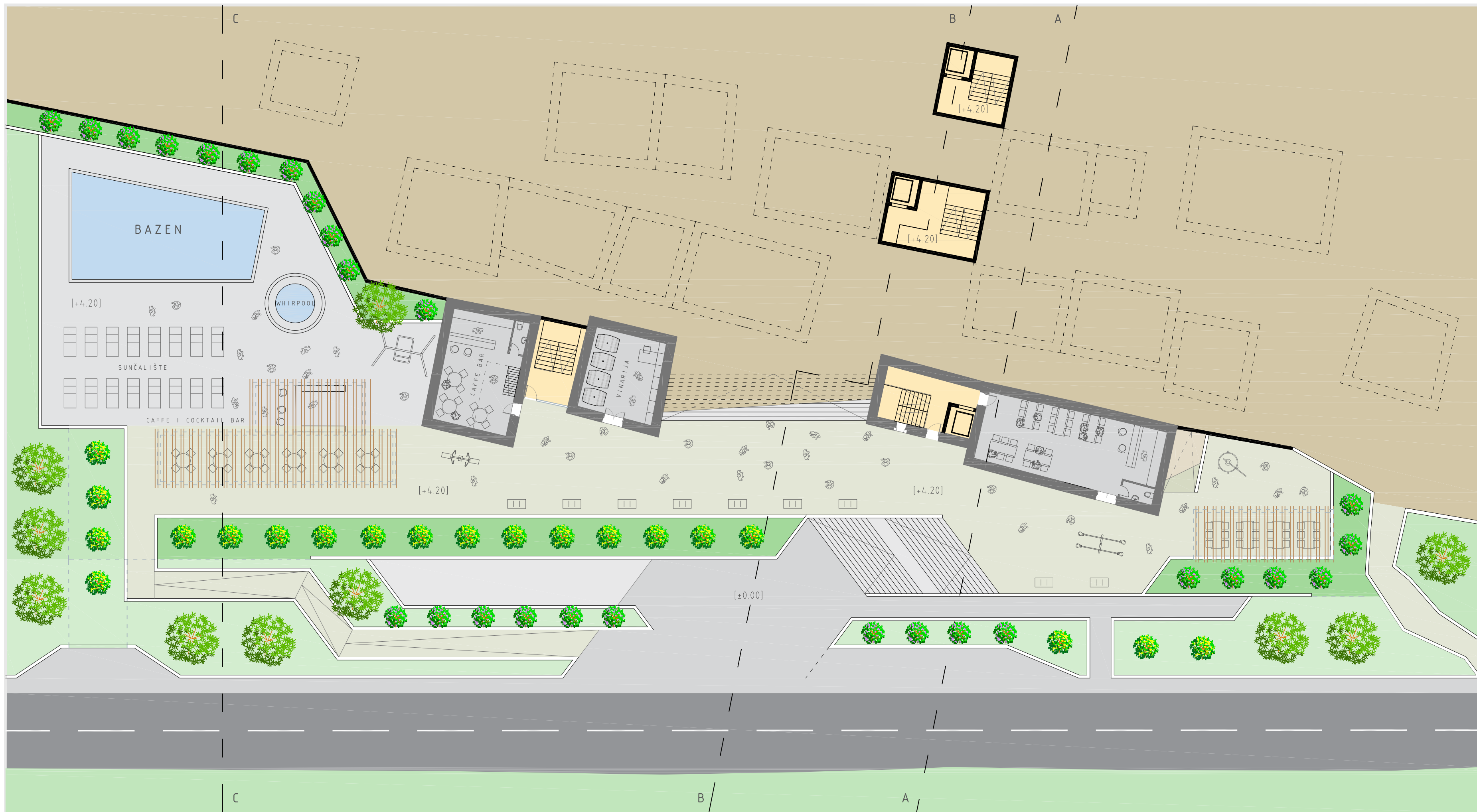
Koje će vrijednosti usvojiti dolazeći u prazninu.

Nakon proučavanja terena, njegovog nagiba i orijentacije, postavljanjem modernog suhozida koji pridržava kamene kuće u svrhu oživljavanja praznine te njene okoline, otvara se novi trg te javna zajednica koji bi služili poput generatora između domaćina i gostiju. Domaćinima se pruža prilika da budu dio generatora te na taj način gostima omogućili ponuditi kvalitetnu ponudu, kako od raznih maslinika, prerade ulja, eko vrtova, vinograda, pa sve do tradicionalnog jela, kruha i soparnika.

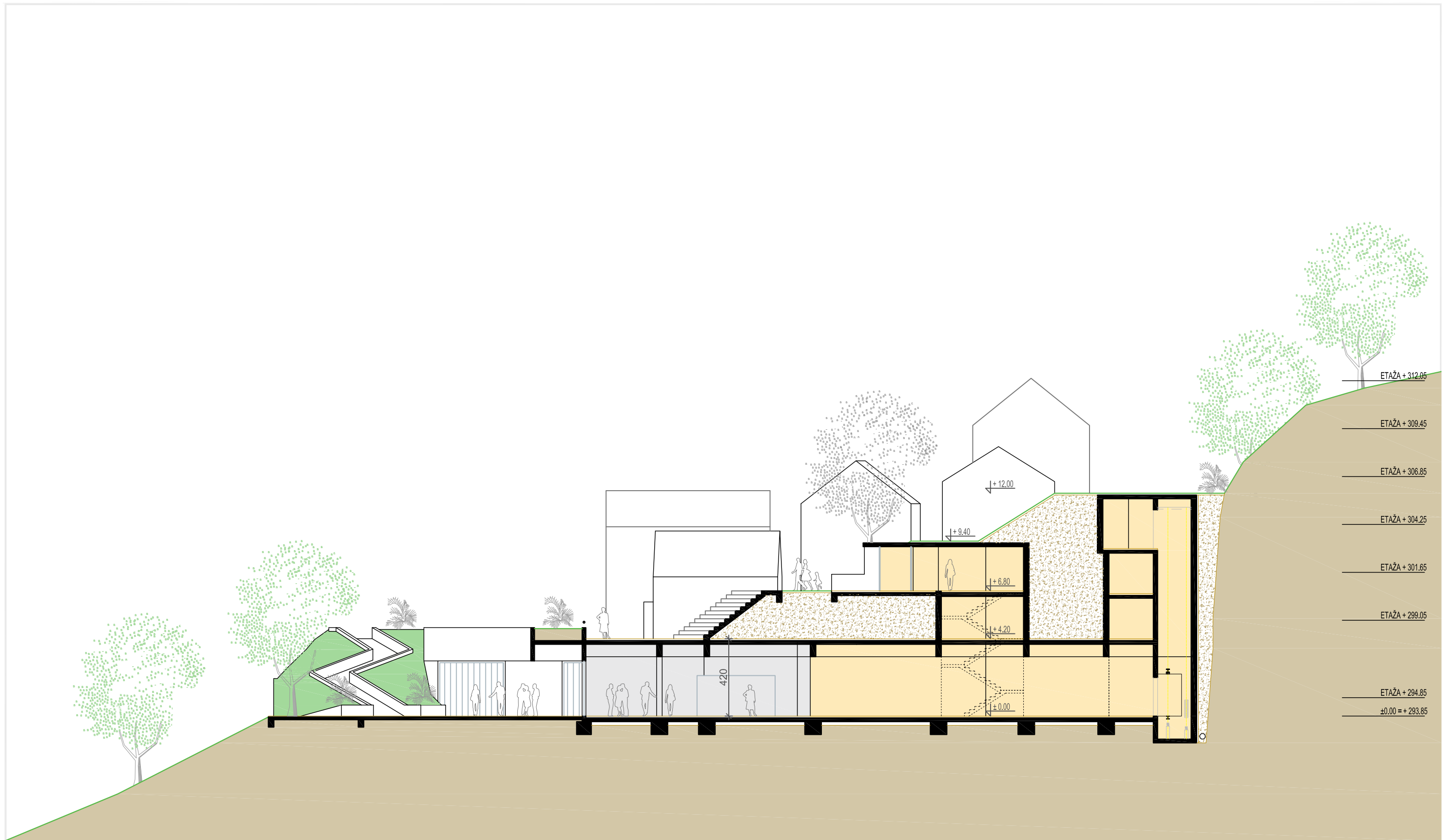

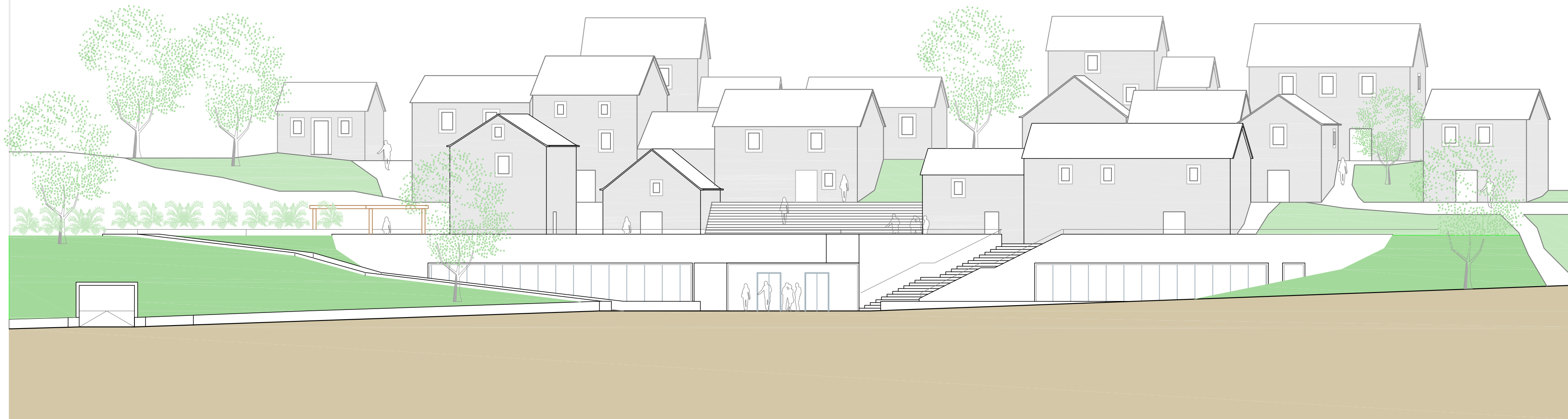

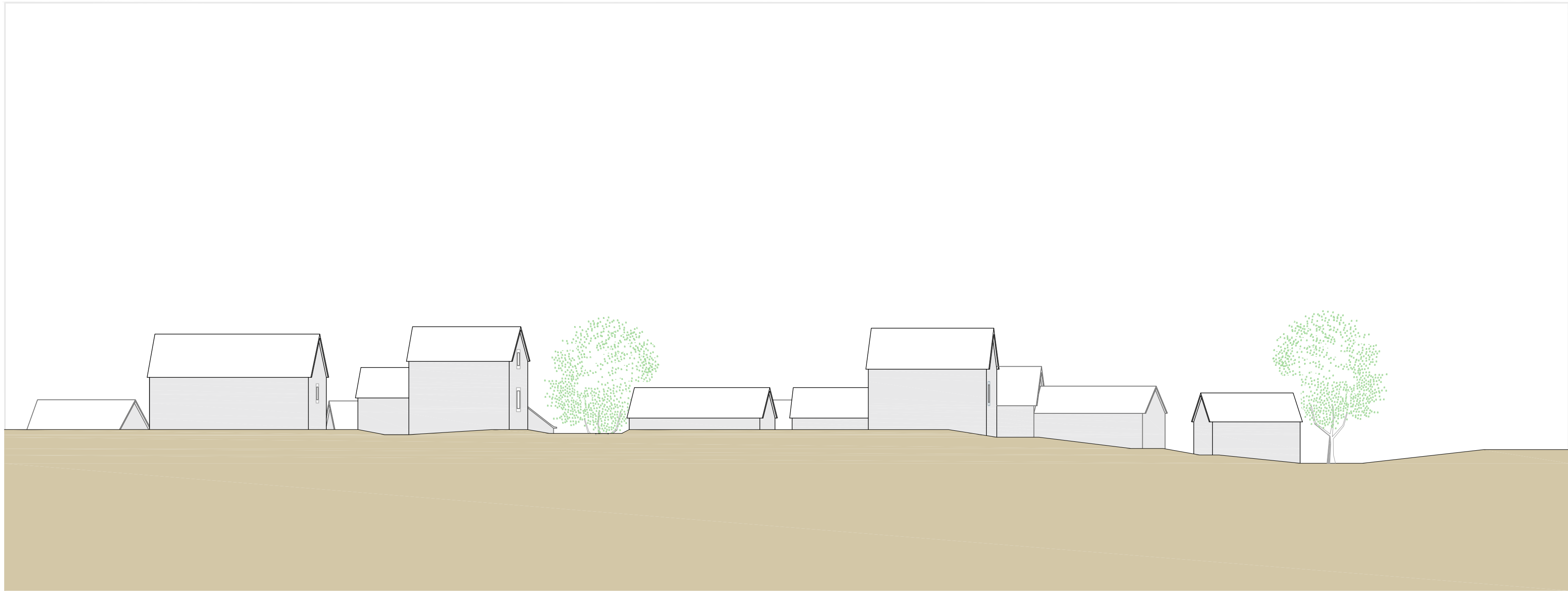

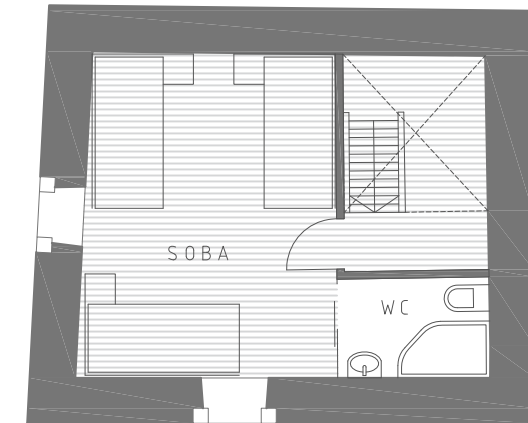
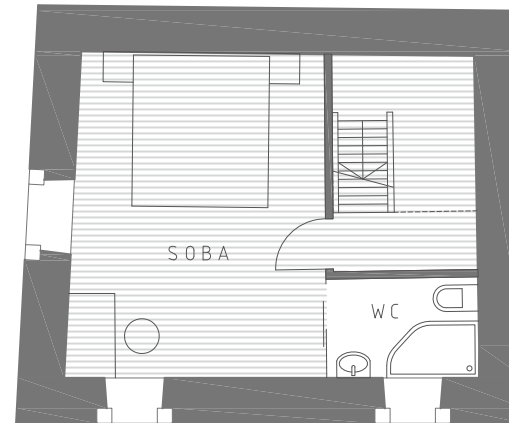
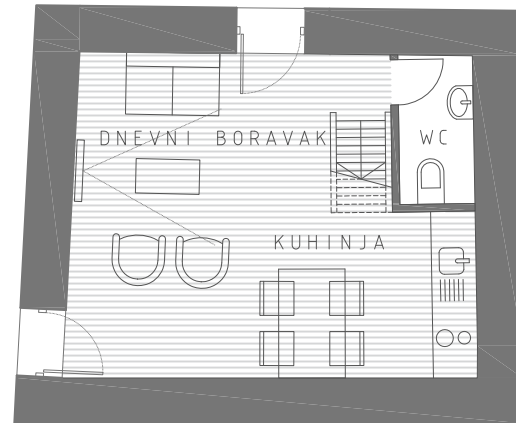

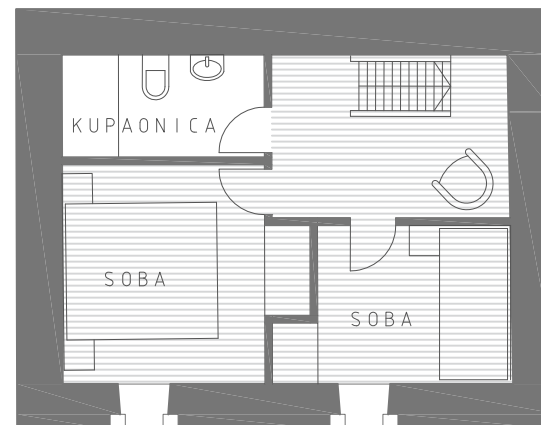
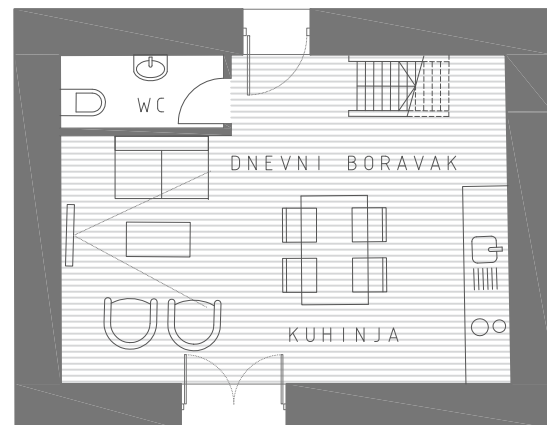
SUITE STANDARD

SUITE FAMILY

SUITE SUPERIOR

hvala svima

posebno hvala sakiu, aliu, tobi

te angeli, emilu, marinu i tomi